

ÖRÖKSÉG

2007. ÁPRILIS
XI. ÉVFOLYAM
4. SZÁM

M Ű E M L É K ■ R É G É S Z E T ■ M Ű T Á R G Y

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL TÁJÉKOZTATÓ FOLYÓIRATA ■ WWW.KOH.HU

TARTALOM

JEGYZET

- A civil mozgalmakról /Dr. Deme Péter 2
A KÖH elnöke miniszteri biztos 2

NAPIRENDEN

- Lovasberény /Deli Zsuzsa 3
Mosonmagyaróvár /Dr. Kocsis Sándor 3
Keszthely /Bubla Zoltán 4

TÜKÖR

- Műemléksorsok nyomában /Mészáros Zsuzsa 5
Békés megyei kastélyok I. /Bugár Mészáros Károly .. 6

ABLAK

- Tusnád /Kirizsán Imola 9
A nagyszebeni vár /Guttman Szabolcs 9
Nagyszeben példája /Tibori Szabó Zoltán 10
Torockói látogatás /Furu Árpád 14
Rajtol a Transylvania Nostra /Szabó Bálint 14

VÉDELEMRE AJÁNLJUK

- Kapolcs, Szaller malom
/Hurták Gabriella — Máthé Géza 15
Jásztelek, barokk kápolna /Sárközi János 15
Hajdúböszörményi zsinagóga
/Pataky Emőke — Virányi Zsolt 15

MAGYAR MÚLT

- Mióta ingyenes a belépés a Salamon toronyba?
/Éri István 16
Az Operaház kincsei /Turok Margit 17
PRO MEMORIA
Pécs EKF hírek 18
A KulturPont Iroda híreiből 19

A civil mozgalmakról

A modern társadalmak egyik legfontosabb jelensége, amikor a különböző helyi, városi, regionális, országos érdekek felismerését követően olyan szervezetek alakulnak (többnyire spontán módon, sokszor a mindenkori hatalom szándéka ellenére), amelyek elszántan, határozottan és lebetőleg megalapozottan küzdenek a közösen kialakított cél eléréséért, vagy éppen az állami, önkormányzati vezetés által meghirdetett célkitűzés megvalósítása ellen. Szerencsés az a témakör, az az ügy, amelyet ilyen civil szervezetek karolnak fel és képviselnek.

Magyarországon legkorábban és elsősorban a zöld szervezetek kerültek az előtérbe. Máig kevés szó esik arról, milyen sok azoknak a szervezeteknek a száma, amelyek az épített környezet, a városok, települések történetileg kialakult állapotának védelme érdekében alakultak meg és tevékenykednek. Közkeletű névvel városvédőknek, városszépítőknak, települési értékvédőknek nevezzük, nevezik őket. Pedig ha egyszer valaki összeszedné munkájuk eredményeit, alaposan meglepődne, milyen jelentős befolyást gyakoroltak a települések vezetésére, s nem egyszer lakosságára is. Mert nem csupán a rossz példákról, az elvesztett csatákról kell szót ejteni; legalább ennyi érdeklődést érdemelnek az elért eredmények is.

Ez a vezérlő gondolata a 2007. évi Műemléki Világnap hazai központi rendezvényének, ezért igyekeztek a szervezők – a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága – a lehető legtöbb ilyen szervezetet felkutatni, képviselőiket meghívni, eléjük tárni nébány fontos és tanulságos tapasztalatot. Mindezt a Parlament épületében, remélve, hogy a média már csak emiatt is felfigyel az alkalom jelentőségére. A hivatalos rendezvényt baráti találkozó követi a KÖH székházában. Itt a jelenlévők kötetlen formában, "fehér asztal mellett" ismerkedhetnek a "hivatásos" és "nem hivatásos" műemlékvédők gondolataival, egymás tevékenységével és eredményeivel. Ezzel is erősítve azt az egyre szélesebb körben elfogadott álláspontot, amely szerint: "Az örökségvédelem közös ügyünk".

Deme Péter

A KÖH elnöke miniszteri megbízottként felügyeli az Esterházy-kastély felújítását

Varga Kálmán, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) elnöke miniszteri megbízottként felügyeli a fertői Esterházy-kastély helyreállítási munkálatait.

Hiller István oktatási és kulturális miniszter március végén egyedi miniszteri megbízást adott a többéves program végigvitelére – közölte Varga Kálmán, a KÖH vezetője, hozzátéve: továbbra is az oktatási és kulturális tárca kiemelt tervei között szerepel a magyar világi építészet egyik legjelentősebb műemlékegyüttesének számító fertői Esterházy-kastély helyreállítása, "értékelvű turisztikai fejlesztése."

Varga Kálmán terveivel kapcsolatban elmondta: az új idegenforgalmi szezonra növelni kell a turisztikai kínálatot. Finomítják és véglegesítik azt a hasznosítási programot, amely – mintegy nyolc milliárd forintos költségvetéssel – európai uniós projektként szerepel a régió és a tárca tervei között, s felgyorsítják a felkészülést Joseph Haydn halálának bicentenáriuma is. Május végére konkrét rendezvényi tervvel kell rendelkezni a 2009-es évfordulóig bátralévő két évre.

Az elnök hozzátette: az ország nemzetközi megítélését, műveltségi imázsát is meghatározó eseményhez olyan emlékbizottság felállítását tartja szükségesnek, amelyben a magyar szaktekintélyek mellett külföldi személyiségek is részt vesznek.

A KÖH vezetőjének, aki jelenlegi munkája mellett látja el megbízatását, nem újdonság a feladat, hiszen korábban – a Horn-kormány idején – a gödöllői Grassalkovich-kastély rehabilitációját is irányította miniszteri biztostként.

A 18. század második felében épült, magyar Versailles-nak is nevezett barokk műemlékegyüttes rekonstrukciója 2003-ban kezdődött. A tervek szerint több ütemben zajló felújítási munkálatok teljes költsége mintegy 15-20 milliárd forint lehet. A teljes rekonstrukció tíz évig is eltarthat.

– MTI –

DELI ZSUZSA

LOVASBERÉNYRŐL SZÓLVÁ

A *Lovasberényi Faluvédő Polgári Kört*, röviden Falukört, 1993. április 3-án alapította meg 33 falujáért tenni akaró lovasberényi fiatal. A szervezet alapító elnöke *dr. Závotka Zsolt*. Egyesületünk célja a község hagyományainak felkutatása, ápolása, természeti és épített értékeinek védelme, a közélet élénkítése. Tagjai vagyunk a Város- és Faluvédők Országos Szövetségének (1993) és a Civil Szervezetek Fejér Megyei Szövetségének (2003).

Megalakulásunk óta évenként egyre nagyobb sikerrel rendezük meg a szüreti mulatságot, falumajálisok alkalmával májusfát állítunk. Mind tagjaink, mind a falubeliek számára szórakoztatós és kulturális rendezvényeket, hagyományörző foglalkozásokat, színházlátogatásokat, vetélkedőket, Családi Mikulás délutánt, kézműves kiállításokat szervezünk, testvér gyülekezeti csoportok fogadását bonyolítjuk.

1997-ben községi összefogással szervezésünkben épült meg a Játszóudvar a Községi Könyvtár udvarán (Rákóczi u.15.). A különböző faragott hinták mellett a várszerű mászóka, szalonnasütő és mini kosárpálya biztosítja a változatos szórakozási lehetőséget a téren. 1995 óta helyi gyűjtésű néprajzi tárgyakból, bútorközből berendezett Faluházat tartunk fenn.

Észrevettük, hogy a helybéli fiatalok milyen kevéssé ismerik a régi népelet tárgyait, ezért elhatároztuk, hogy állandó kiállítást hozunk létre. Gyűjtésünk nyomán nyílt meg tiszteletbeli tagunk, *Südi Mibály* által felajánlott Vásár utcai házban 1995. augusztus 20-án a század eleji szoba- és konyhabelsőt bemutató kiállítás. A tárgyak egy része a Falukör tulajdona, más részét a kiállításra kaptuk kölcsön.

A Faluház gyűjtemény folyamatos gyarapodása és az egyre nagyobb érdeklődésre számot tartó hagyományörző bemutatók és foglalkozások következtében a kis házát kinőtöttük. 1998-ban elhatároztuk a hagyomány élő központjának létrehozását egy régi parasztház megmentésével. *Dr. Csikváry István* tiszteletbeli

tagunk felajánlotta, hogy megvásárol és térítésmentesen a rendelkezésünkre bocsát egy házat. A falu központjában (Hunyadi u. 6. sz.) álló házat nagyrészt falubeliek térítésmentes munkájával tettük használhatóvá. A kiállításra szánt újabb tárgyakat 1999. júliusában Faluház tábor keretében tették rendbe lovasberényi diákok és pedagógusok restaurátorok közreműködésével. A kibővült gyűjtemény a hosszú tornácos parasztház lakrészében (tisztaszoba, konyha, lakószoba) látható 1999. augusztus 20-a óta. A gyűjteményben faragással díszített bútorok, paraszti ruhák, használati eszközök, agyagedény- és iratgyűjtemény láthatók.

A Faluház hátsó konyharészében egy fazekas műhelyt rendeztünk be. A fazekas foglalkozásokon túl a gyermekek és az idősebbek kedvelt programja a Faluházi esték, melynek keretében csuhézással, szövással, hímmzéssel, nemezeléssel ismerkednek. 2001-től időszakos, 2003-tól állandó néptáncsoportunk működik. Folyamatban van a volt istálló közösségi helyiséggé alakítása.

A táboros diákok néprajzi gyűjtőmunkája révén helyi népi játékokat, hűsvéti szokásokat, ismerkedés, udvarlás szokásait sikerült összegyűjteni. Egyesületünk 10 éves születésnapja alkalmából helyi szokásokat és régi fotókat tartalmazó néprajzi füzetben (Múltunk kincsestára I.) adtuk közre gyűjtőmunkánk eredményét. ■

DR. KOCSIS SÁNDOR

MOSONMAGYARÓVÁR SZOLGÁLATÁBAN

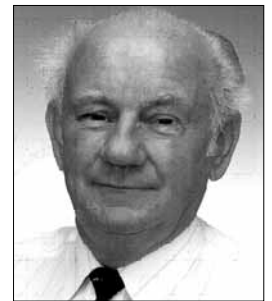
Az akkor új Művelődési Házban alakult meg 1985-ben a *Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület*. Az érdeklődést és az igényt az "újdonság" iránt jól mutatta a 190 alapító tagot számláló névsor. Az alapítók közül a 20. évfordulón 69-en kaptak Emléklapot, kifejezve az egyesület köszönetét és elismerését folyamatos tagságukért. Örömmre szolgál leírni, hogy az egyesületnek ma közel 300 fizető tagja van, ez a szám a város civil szervezetei között "dobogós" helyezést jelent.

Az egyesület tagjai három szakosztályban végezhetik a városvédő-szépítő munkát – a választás civilekhez méltóan önkéntes, ahogy a tevékenység is. Így azután nem túlzás azt állítanunk: nincs a városnak olyan területe a keleti bejárótól Mosonon és Magyaróváron át a nyugati kijáróig, de Lucsonyban és a Majorokban is – ahol az egyesület munkáját, megjelenését nem lehetne érzékelni. A teljesség igénye nélkül csak a jelentősebbek: Millenniumi Szent István szobor, Szent László szobor, Deák Ferenc Emléktábla, Altemplom és Habsburg kripta, Római Kőtár, a város 650 éves évfordulóján elhelyezett Európa-kő, az 1956-ra emlékező Gyásztér, Haberlandt Gottlieb szobor, emléktáblák és emlékoszlopok.

E munkákhoz kapcsolódó több mint 25 kiadvány jelentősen hozzájárult a helytörténeti anyagok, a város kulturális értékeinek gyarapításához. (Római Kőtár, Deák Emlékkönyv, Habsburg Frigyes emlékére, Laáb Gáspár emlékkönyv stb.)

Rendszeresen felkérést kapunk a városfejlesztési kérdések elbírálásában való részvételre a város civilszervezeteivel együtt.

Minden eredmény elsősorban azoknak a kitaró és bennünket mindig újabb munkára biztató egyesületi tagoknak köszönhető, akik szívesen vesznek részt környezetünk, hazánk és a nagyvilág megőrzendő értékeit bemutató rendezvényeinken (A holland tulipán, Kína, A békés Békés, Utazás az Egyesült Arab Emirátusokban, Kunhalmok stb.), az évente szervezett kirándulásokon (Séta Deák nyomában, Komárom-Révkomárom, Esztergom stb).

Az egyesület eredményes munkájának elismerését jelzi az 1996-ban elnyert Gróf Széchenyi Ferenc – Díj, az 1998-ban kapott Kós Károly-díj. Tagjaink közül nyolcan kapták meg ez ideig Mosonmagyaróvár legrangosabb kitüntetését, a Pro Urbe Díjat.

Ami jelenleg leginkább foglalkoztat bennünket:

- Wittmann Antal emlékoszlopának helyreállítása a magyaróvári temetőben (az Akadémia első igazgatója volt),
- Évszázados mezőgazdasági épületek felkutatása és kiad-

ványba gyűjtése (elsősorban az 1800-as évek végén épült istállók, malmok, lakóházak, víztornyok, tőzeggázás villanytelep, kisvasutak stb.) – amíg nem késő!

- A Batthyány Emlékévhez kapcsolódó Kulturális Örökség-napok rendezése.

- Évtizedes kérdésünk: mit tehetünk azért, hogy a MAGYARÓVÁRI VÁR a történelemben kiérdemelt helyére kerüljön a kiemelt kulturális örökségek sorában? ■

BUBLA ZOLTÁN

ÖRÖKSÉGVÉDELEM KESZTHELY TÉRSÉGÉBEN LOKÁLPATRIÓTA ÖSSZEFOGÁSSAL

A Nyugat-Balaton központja a patinás Keszthely. A országnak ez a szeglete kivételesen gazdag tárháza a táji-természeti, épített és kulturális örökségnek. Hosszú évtizedekig a szocialista városvezetéstől mégsem kapott mindez kellő figyelmet, számos érték ment veszendőbe. A 80-as évek elejétől fokozatosan sikerült eljutni a helyi szemléletváltásig; a műemléki intézkedési terv, OMF együttműködési megállapodás, helyi területi védelem + MJT-kijelölés, értékőrző rendezési tervek mögött a város és a szakma

folyamatos együttgondolkodása biztosították a hátteret. Azok közül, akik már nincsenek ma közöttünk, itt kell megemlítenünk *Mendele Ferenc* és *dr. Román András* nevét, akiknek támogatása nélkül nem sikerült volna fordítani a helyi irányítás szekerén! A sok száz éves szerkezetét őrző, de mégis a sokszínűség mögött kontinuitást sugárzó belváros* és Fenékpuszta (Római Castrum + a Festeticsek telivér ménését befogadó együttes) nívós tervpályázatok sorozatával keltettek országos érdeklődést.

A *Keszthely-Hévíz Kistérségi Társulás* 1994. nyarán jött létre és a következő tavaszra kidolgozott fejlesztési koncepciójában kiemelt hangsúlyt kapott az örökségvédelem. 1996-99. között (görög, spanyol és lengyel partnerekkel) Ecos-Ouverture pályázati támogatással sikeres szereplői voltak az "Armos" euro-projektnek. Mindkét munka tanácsadója a Quo Vadis (ma Ecorys) nevű cég volt.

A térség a Nyugat-dunántúli tervezési-statisztikai, de egyben a balatoni (funkcionális) régióknak is tagja (része). Jórészt innen sugárzott ki az "örökségvédelem" a régiós fejlesztési dokumentumokba! A Kertészeti Egyetem tájépítész hallgatói, az Ybl főiskolások** számos értékleltár, tanulmány szerzői voltak a mikrotérségben.

A KSH kistérségek létrejöttét extra támogatásokkal szorgalmazta a kormányzat: így 2004. nyarán (tíz éves jubileuma után) a Ke-He kistérségbe (a 11 tagtelepülés mellé) csatlakozott további 16 község, a Tátika és Kis-Balaton önkéntes társulások megszűnését előidézve. A 27 település közös területfejlesztési

tervében is kellő hangsúlyt kapott (a hely identitás és a turizmus okán) az örökségvédelem, így négy megvalósíthatósági tanulmány is elkészült: az ún. "Natur-kultúrpark" és az ennek helyszínfejlesztéseit hálózatba kötő "Tematikus utak" (bakancsos, kerékpáros + lovas, illetőleg az épített örökséghez kapcsolódó). Az ún. PEA-pályázatok révén már 2005-ben elindult ezek továbbtervezése, és – BFT felkérésre – ez a kistérség lett a gesztora a "Tihanyi félsziget, Badacsonyi tanúhegyek és Hévízi tó" világörökséggé nyilvánítását megalapozó szakértői munkának is (a három terület együtt már szerepel az ún. Várományosi Listán).

Mindezek folytatása adja a 2007-13. közti projekt-fejlesztések egy karakteres csoportját is. Így a vidékfejlesztési terv megújítása és a *Leader-akciócsoport* fő hangsúlya is a Festetics-örökség! A kibővült társulás számos nemzetközi projektben vesz részt ma is: az Ide-Qua kapcsán a III. 21-23. konferencia helyszíne Keszthely, de a GRIP-IT olasz és cseh szereplői is nálunk találkoznak a közeljövőben (előbbi a minőségről szól, utóbbiban – a Balatoni Múzeum hátterével – az értékvédelem iskolai oktatása, elektronikus tananyag kifejlesztése és európai léptékű marketing a célok).

A ciklusokon (tanácselnökökön és polgármestereken) átvélő történet nem lett volna ilyen látványos az aktív lokálpatrióták támogatása nélkül. A *Nők a Balatonért Egyesület Keszthelyi Vidéke Csoportja* 2003-ban szervezett pikniket Fenékpusztán, hogy felhívja a figyelmet a Csipkerózsika álmát dicstelen állapotban alvó értékekre. Ugyanitt tavaly, a Város Napján emléktáblát állítottak a Festeticsek híres Phoenix gályája építőinek emlékére, de akcióik évről-évre rendszeresen segítenek ébren tartani azt a rengeteg "aktualitást", melyek megvalósítása a cikk legelején vázolt kortól kezdve folyamatos igény! A *Forrásvíz és a Fehér Holló Egyesületek* a táji-természeti értékek (köztük a fogyatkozó források) óvó, rendbe hozó alakulatai, pompás rendezvényekkel. A *Balatoni Borbarát Hölgyek Egyesülete* ezekhez egy sajátos terület hagyományainak ápolásával kapcsolódik. A *Keszthelyi Térségi Vállalkozók Klubja Egyesület* is készséggel vállal szerepet (akár anyagi támogatással) a terület- és gazdaságfejlesztés akcióiban, melyek a tó Ny-i szegletében sokszor hangsúlyozzák az örökségvédelem jelentőségét.

A kölcsönös előnyökön nyugvó, értelmes városi-térségi párbeszéd nélkül a bő három évtized megörökített történései sem adódtak volna össze ilyen határozottan! Öszinte örömemre – ezen ünnepélyes alkalom módot teremtett arra, hogy országos és helyi szinten is felhívjuk a figyelmet Keszthely és vidéke (a Helikon, Georgikon hagyományait féltve őrző közösség) aktivitására! ■

* 20 éve már sétáló utcát kapott, a Kastély-parkot "átvágó" út hírhedt vitája hátterével.

** A BME Építészmérnöki Kar nyári keszthelyi felmérési gyakorlata (1999) után.

Megjegyzés:

A Ferences templom és kolostor volt a magja a törökkori várnak! Gondoljon bele a jámbor olvasó, mihez kezdene ilyen adottságokkal egy német v. más Ny-európai kisváros?

2002 óta minden év március utolsó napjaiban ezzel a címmel rendez meg a békéscsabai Munkácsy Mihály Emlékház azt a találkozót, amelynek előadói a dél-alföldi kúriák és kastélyok problémáin keresztül a műemlékek múltját, jelenét és jövőjét vitatják meg.

MÉSZÁROS ZSUZSA

MŰEMLEKSORSOK NYOMÁBAN KISNEMESI OTTHONOK ORSZÁGOS TALÁLKOZÓJA

Az emlékház a Munkácsy rokonai által 150 éve épített, gyönyörűen felújított klasszicista kúriában működik, példát mutatva hazai műemlékeink szakszerű megóvására és rangos hasznosítására.

Az előadások a hazai és a határon túli műemlékek mai helyzetéről, hasznosításukról, az épített örökséghez kapcsolódó életmódról szólnak. Minden alkalommal bemutatunk néhányat térségünkben lévő műemlékeink közül, és megkóstoljuk nemzetiségeink étel- és italkülönlegességeit is.

Vendégünk volt több minisztériumi szakember mellett *Varga Kálmán* a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezetője, *Ráday Mihály* városvédő, a helyi építészeti szakemberek közül például *Béres István*, *Nemes Roland*, *Fajzi Tamás*.

Az eddigi előadók és az elhangzott előadások között szerepelt *Sisa Béla* építész, aki beszámolt az emlékház és a Mudrány-kúria restaurálásáról, *Szépbegyi László* műemléki szakember Békés megye védett kastélyairól, kúriáiról, a gyulai vár felújításáról és múzeummá alakításáról tartott előadást. Területük műemléki helyzetéről beszéltek *Olajos Csaba* Miskolcra, *Miklósi-Sikes Csaba* Sümegről, *Gócsáné Móró Csilla* Tápiószeléről, *Dagmar Gdovinová* Szlovákiából, *Lanevschi György* Romániából, *Radovan Živankity* Bánábtól, *Rózsa Gábor* Szentesről. Többször hallhattuk *Bugár Mészáros Károlyt* és *Boldizsár Brigittát* e helyszínek régi életmódjáról, *Ridovich Anna* muzeológus a pipázási szokásokról, míg *dr. Őrsi Károly* a kertépítészeti stílusairól, *dr. Czeglédi Imre*, nyugalmazott múzeumigazgató Munkácsy Békésben való tartózkodásáról, *Ghyczy Gabriella*, *Szebényi Lászlóné* a civilek műemlékmentéséről számolt be.

Kollega-Tarsoly István a nemesi rétegződésről, *Sz. Kürti Katalin* a családi képtárakról, *Praznovszky Mihály* az irodalmi vonatkozásokról tartott előadást. Megcsodálhattuk *Bagyinszki Zoltán* fotóit a magyar építőművészetről, *dr. Virág Zsolt* a Kastélylexikon sorozatot ismertette. Turisztikai szakemberek is színesítették a palettát: *Kotroczó Henrietta* Békés megyéről, *Horváth Attila* Magyarország kultúrurizmusáról tartott előadást. Az eddig megtekintett nevezetességek között volt Békéscsabán a Beliczey-kúria, a Szlovák tájház, az evangélikus kis- és nagytemplom, a görögkeleti templom, a jaminai Jézus Szíve templomban Pataj László szekkkója, az István malom, a városháza, a Jókai színház, a Fiume Hotel, a Kocsiszky-kúria; Szabadkígyóson, Kétegyházán, Gerlán a Wenckheim-kastély; Gyulán a Ladics-ház, a Százéves Cukrászda, az Almássy-kastély, a Várfürdő, a Corvin János Múzeum; Békésen a Jantyik-múzeum a Wenckheim-kúriában, Csabaszabadiban a Beliczey-kastély, Lőkősházán a Vásárhelyi-Bréda-kastély, Mezőhegyesen a ménésbirtok reprezentatív központja. Orosházán a Darvas József Emlékház és Gyopárosfürdő, Derekegyházán és Nagymágyocson a Károlyi kastélyok, Szentesen a Péter Pál Polgárház, Fridrich János Fényírdája és a Koszta József Múzeum szerepelt a programban. Idén március 29-30-án a középnemesek öltözködési és étkezési szokásairól, a győri Zichy-palotáról tartottunk előadásokat, és kirándultunk a mezőberényi Weinckheim-Fejérdy-kastélyhoz, a kondorosi csárdához és a Batthyány-Geist kastélyhoz. Az idén hatodik alkalommal megrendezett Kisnemesi Otthonok konferenciája értékelésére következő számunkban visszatérünk. ■

A Munkácsy Mihály Emlékház adott otthont a találkozónak

Fotó: Mészáros Zsuzsa

A világi magaskultúra csúcsteljesítményeinek gondozása, értékeiknek kibontakoztatása és összművészetük nagyközönség számára történő bemutatása – ez nemcsak az általában vett és sokat emlegetett "országimázs" célja és feladata, hanem kultúránk, önazonosságunk megőrzése: nemzeti kötelességünk.

BUGÁR MÉSZÁROS KÁROLY

TURISTAÚT – CÉLPONTFEJLESZTÉS KASTÉLYOKKAL BÉKÉS MEGYÉBEN – I.

Békés megyében is követni kell a művelt országok gyakorlatát. A világi magaskultúra építészeti csúcsteljesítményeit, a főúri, kis- és köznemesi kastélyokat és kúriákat – helyreállított formában, értékeiket újra kibontva – úgy kell bemutatni érdeklődőknek, hogy a látogatók minél nagyobb élményben részesüljenek. Ezért ezekhez a turisztikai célpontokhoz mintegy láncot alkotva cél-szerű elvezetni a hazai és külföldi turistát.

Az ilyen turisztikai célpontok történeti megalkotásuk idején Európában egyenletesen képeztek hálózatot. Nézzünk néhány statisztikai adatot: a közel 60 milliós Nagy-Britanniában és Franciaországban 1500 – 1500, a nagyközönség által látogatható, berendezett kastélyok és várkastélyok száma. Ezzel szemben nálunk a háború, és az azt követő pusztítások és fosztogatások után megmaradt kastélyok közül csak tíz van megnyitva a nagyközönség előtt. A nagyon lassú helyreállításokat követően további négyben van még történeti berendezés, amelyek első darabjait – a kastélymúzeum fölfelesztés céljából – még az 1992 és 2000 közötti időszakban, *egyenrangú európai műveltségünk széttört mozaikdarabjaiként* sikerült összeraknom.

A történeti tárgykultúra és az építészeti újraegyesítése azóta leállt. A vámunió megnyitásával a tárgyak kivándorlása nehezen fékezhető.

Folytatva a statisztikát, a hozzánk lakosságunkban és sorban is közelebb álló Csehországban 133 a nagyközönség számára megnyitott várak és kastélyok száma, amelyeket történeti bútorokkal rendeztek be, s teljesen egyenletes hálózatot alkotnak az ország területén.

Nálunk is van hibernált állapotban legalább 133 alvó, világi magaskultúrát hordozó turisztikai célpontú kastély. Nagyjából egyenletes hálózatot alkotva az ország térképén.

Az angol arányokkal számolva a 250-et elosztjuk a 19-cel, akkor megyénként 13 turisztikai célpontot kellene helyzetbe hozni, ha a cseh 133-at elosztjuk 19-cel, akkor csak hetet.

Az Alföld azon részei, ahol a mezővárosok és a tanyavilág struktúrája volt erősebb, ott kevesebb nagykastély és kúria épült. Ilyenek Bács-Kiskun, Csongrád, Szolnok és Hajdú-Bihar megyék.

Békés megyében kastély-kúria vonalon valamivel kedvezőbb a helyzet, de ez azt jelenti, hogy az e műfajban szegényebb megyék helyett is helyt kell álljon a megye a turisztikai célpont-

fejlesztés nemzeti összefogásában.

Békés megyében mintegy 30 kastélyt – kiskastélyt – kúriát számolhatunk össze, ebből körülbelül 13 válhat turisztikai célponttá. Közülük négy nemzetközi jelentőségű, kilenc pedig országos érdeklődésre tarthat számot. A 13 közül hétnek valamelyik része látogatott ma is. A további 17 objektum hasznosítása többféle lehet. Az *erdőmelyi* vadászkastély például

Fotó: Bugár Mészáros Károly

Gyula, Almásy kastély – Vigadó szárny

szálloda, de van közöttük természetvédelmi központ is. Mégis a kastélyok, mint célpontok mellett a turisztikai szolgáltatások kiépítésére kézenfekvő program lehet(ne) a *történeti vendéglátóhelyek rehabilitációjából* eredő különös vonzerő. Ebbe a sorba kapcsolódott a gyulai, 1840-ben alapított *biedermeier cukrászda* és az 1780-as évekből való, s az 1986-ban újjászületett Kondorosi Csárda.

Se szeri, se száma a gyönyörű, száz-százötven éves, s jelenleg bezárt és újjászületésükre váró gyönyörű régi szállodáknak, amelyek megfelelő rekonstrukció után nagyobb szobaszámmal, többnyire hatalmas bálteremmel és nagy étteremmel várják – várhatják – a mind nagyobb számban érkező vendégeket. Így tehát a *turisztikai célpont lehet a kastély és a turisztikai szolgáltatásként a közelében bezárt öreg szálloda, csárda, vendéglő, cukrászda* is. A helyreállítással kettős érték teremthető.

Lássuk Békés megye *nemzetközi érdeklődésre számot tartó várkastélyait és kastélyait*.

Újabb állomásához érkezett a *gyulai gótikus várkastély* rehabilitációs folyamata. Rekonstruálták töredezett gótikus ablakait, fűthetővé vált az épület, sőt kísérletet tettek az általam még az 1980-as években megfogalmazott cél, az 1528. évi leltárt követő berendezés bemutatására is.

A vár ennél azonban *többet tud*, folytatni kell az értékek kibontását. Helyre kell állítani a vízvár vizesárok rendszerét a Szigeterőd körül és a haltartó keresztárok is. Ki kell ásní a vár körüli körtőfalakat, kiegészítés után le kell fedni annak lőréses

A gyulai vár
Fotó: Bugár Mészáros Károly

falait. A hat laktanyaőrtornyot, a rondellát a középkori tetőidommal kell bemutatni, és a ma lovasszobor talapzatnak használt körítőfali déli gyalogkaput az idevonatkozó és analóg ábrázolások szerint működőképes, funkcionális módon kell helyreállítani. Itt hívom fel a figyelmet arra, hogy a körítőfal tornyainak ablakai ma mínusz két méteren vannak, a körítőfali gyilokjárójának járószintje pedig térdmagasságban! Ez hamis képet nyújt a várról és annak véderejéről.

A várkastély 1528. évi leltárában a körüljárón fenn száz darab, puskaporral működő szakállas puska volt. Ha a körüljáró fedetlen, a pusokák beáznak, harcképtelenné válnak. Ezt látjuk ma.

Mátyás király fiának, Corvin Jánosnak, s francia királyi vérből származó feleségének, Frangepán Beatrixnek s a két unokának, Corvin Erzsébetnek és Kristófnak 1490-től életük végéig állandó lakhelye volt a gyulai gótikus várkastély. Vajdahunyadnak határon kívülre kerülése után Gyula lehet a Hunyadi – Corvin család legfőbb és éppé tehető megjelentő helye.

Az ő idejükben a vár sokat tagolt magastetővel volt ellátva, ami a mai struktúrából kiszervezhető, de egyezik a Gyulát bemutató korai ábrázolásokkal is. Gondoljunk csak Vajdahunyad, Kőszeg, Eger gótikus palotáira vagy Szerencs várának magastető-idomaira, nem tudjuk azokat "Gyulaszerűen" elképzelni, mert hamisak volnának, nem beszélve a beázó szakállas pusokákról a várfokon.

A mai bebútorozás célja jó törekvés volna, de alig van helyiség, amely a középkori életmódban betöltött funkciója szerint lenne berendezve, minden máshol van és ez félrevezető, nem maradhat így.

A várban *nem volt* börtön és kínzókamra, a bemutatott börtön hamis képet ad és rossz színben tünteti fel országunkat. Az egy évi élelem tárolására készült jégtartó hűtőtoronyban, a "rene-

Az Almássy kastély homlokzata

Fotó: Bakula és Rácz

Szarvas – Bolza kastély

szánsz hűtőszekrényben", ami önmagában véve attrakció volna, ma coca-cola raktár, kazánház és wc-csoport szégyenkezik. Sorolhatnám tovább a bemutatással kapcsolatos anomáliákat.

A várkastély jelentőségéhez nemzetközi szempontból hozzájárul az a tény is, hogy az egykori építő család, a Marótiak voltak *Albrecht Dürer* édesapjának, az ötvös-művésznek legfőbb megrendelői, s a város melletti Ajtósfalva, ahonnan a család nevét eredeztetni, vélhetően egy ötvösremekmű honoráriumaként lett a családé.

Dürer, amiként ez írásaiból is kiténik, jól ismerte Gyula környékét. Eddigi kutatásaim szerint mintegy ötszáz évvel ezelőtt, 1506 kora nyarán látogatott el Gyulára, amikor a várat az akkor, és máig is félbehagyott részletekkel együtt lerajzolta és le is festette, természetesen magastetőkkel, műszakilag pontosan, de itt-ott költői absztrahálva, kompozícióba ültetve.

Világörökség lebetne Gyulán, ha a Dürerek karrierjének bölcsője az 1500 körüli képét mutatva várhatná a Földkerekség látogatóit. Folytatni kell, de most már szakszerűbben a helyreállítást.

*

A másik nemzetközi jelentőségű vonzerő a gyulai várral egybefüggő Szigeterőd huszárvári részében épült *barokk-directoire-empire stílusú Harruckern – Wenckheim – Almássy kastély*, (Lásd az *Örökség* 2006. júniusi számát!). A kastély különlegességét hangsúlyozza, hogy földrajzi helyének következményeképpen – 175 km-es körön belül – nincs Magyarországon hasonló jelentőségű, összművészeti bemutatásra predesztinált kastély ebből a korból. Az 1800-as évek eleji ép háztartási struktúrája s az ország legszebb empire stílusú architektonikus belső festését hordozó királyi lakosztályai

Fotó: Bugár Mészáros Károly

a legrangosabb kastélyok közé emelik. Mindezek mellett művelődéstörténeti jelentősége van annak, hogy Erkel Ferenc nagyapja, József volt a kastély kulturális udvarmestere, aki a kastélyban vonósnegyeseket adott elő maga és fia, József (Ferenc apja) részvételével; továbbá színházat működtetett a kastélyban, és ennek naplója is fennmaradt. (A színházterem helye azok számára, akik tudnak tervrajzot, alaprajzot olvasni, a Vigadószárny végében páhollyal, nézőterrel, színpaddal és oldalszínpaddal jól lokalizálható. A kastélyszínház helye az esetek 90 %-ában az oldalszárnyak végében van így van ez Gyulán is.)

A gyulai kastély zenei, színházi légköre volt az a világ, amelyből mint unoka, Erkel Ferenc zeneszerzőnk felcseperedett, és amely a magyar nemzeti opera megteremtéséhez vezetett.

A gyulai kastélynak és környezetének minden lehetősége megvan arra, hogy a látványosságok mellett a romantikus zene fesztiválközpontja legyen! Itt teremthető meg a "magyar Bayreuth", Erkel – Verdi – Wagner zenéjére, mint repertoárra alapozva, Eszterháza méltó kelet-magyarországi párjaként az egyenletes országfejlesztés szellemében.

Szintén, értékeiben kibontakoztatva nemzetközi érdeklődésre tarthat számot a Gyulától nem messze, nyugatra fekvő *szabadkígyósi gr. Wenckheim Krisztina és Frigyes kastély*, amely a kiegészítés utáni aranykorban 1875 és 1879 között épült Ybl Miklós tervei szerint, abban a neoreneszánsz stílusban, amelyben Magyarország a budapesti épületegyüttes révén világelső rangjára emelkedett. *E stílusban ez a legértékesebb vidéki magyar kastély*. Belsőépítészeti részletei, így a stukkók, kandallók, faburkolatok, a könyvtárszoba teljes könyvszekrényrendszere, kazettás famennyezetek mind megőrződtek. Kézenfekvő, hogy az 1870-es és 1880-as évek történeti berendezési tárgyaival és kiváló képzőművészetével egyesítve, kiegészülve a tóval, szigettel, szökőkúttal gazdagon megőrzött dendrológiai tájképi

kerttel az ország egyik legértékesebb turisztikai célpontjává volna fölfeljeszthető.

Jókai Mór: Egy magyar nábob című regényének ihletője volt a kastélyépítő gr. Wenckheim Krisztina (a regényben fiú), aki apja, József 69. évében születve, megváltoztatta a remélt öröklési viszonyokat. A kiváló földeken gazdálkodó házaspár, Wenckheim Krisztina és Frigyes építtette 1889-ben Budapest legpompásabb városi palotáját, amelyet ma Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár székházaként ismerünk. Ebbe a magaskultúrába pillanthatunk majd be Békés megyében, Szabadkígyóson is.

A *Szarvasi Arborétum*, mint dendrológiai tájképi kert már most is világhírű. A parkhoz tartozó *empire stílusú Bolza kastély* viszont az Arborétumtól látszólag elszakítva találjuk a várost átszelő, Gyulára vezető országos főút és Körös híd mellett. Mégis egy technikai trükkel, az amúgy kőívek sorából álló Holt Körös rövid egyenes szakaszával a kastélyt és az Arborétumot szorosan összekötötték. Ez kötötte össze a belső és külső kertet, amelyen a két helyszín között egy drótkötélen futtatott baldachinos komppal siklott az 1800-as évek elejétől kezdve.

A baldachinos kompot ma is kipróbálhatnánk. (I. Ferenc, 1799 és 1801 között épült laxenburgi, korai romantikus stílusú, és a park tavának szigetén álló vármódeli kastélya főbejárata is csak egy ilyen drótkötélen futó baldachinos komppal közelíthető meg.)

A Bolzák családjával házasságra lépett Csákyak javasolták, hogy a Magyar Nemzeti Múzeumban letétként elhelyezett és nagyrészt raktárban lévő, sok képből álló családi képtárukat szívesen áthelyeznék a szarvasi kastély ékesítésére. Így a park, a rév és a berendezett kastély hármassága különleges vonzerejével és turisztikai láncszemével kapcsolná majd az ország turisztikai látványosának láncába Békés megyét. ■

A Wenckheim kastély homlokzata a park felől

AZ ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG FELÚJÍTÁSÁNAK ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI – TUSNÁD

című nemzetközi konferencia-sorozat idén 13. – és nem hagyományos keretek között rendezett második tanácskozásához érkezett. 1992-ben még műemlékvédelmi szakképző-tanfolyamként indult Tusnád-fürdőn, 1993-tól azonban hat-nyolc napra méretezett tudományos tanácskozássá alakult ugyanott.

A szervezők a 12. alkalomtól "mobilizálták" a nemzetközi hírnevű tanácskozássorozatot. Az erdélyi épített örökség kellő illusztrálására olyan helyszíneket választottak, amelyek az utóbbi évek sikeres helyreállításához kötődnek. Ezért került Az épített örökség felújításának sokszínű valóságos arca a Millennium III Üzletközpontban című konferencia 2005-ben Nagybányára. Az idei rendezvény méltó színtere Európa egyik 2007-es kulturális fővárosa, Nagyszeben, ahol országos szinten az utóbbi évek legnagyobb szabású történetiváros-rehabilitációs programja zajlik. (2009-ben előreláthatólag Torockó, 2011-ben Bonchida, 2013-ban pedig nagyváradi vár adna otthont a tanácskozásnak.)

Április 24-27. között A történeti városok átfogó védelme – Nagyszeben 2007 tematikát vitatják meg a résztvevők – Nagyszeben történeti városközpontjának bűnterében. A négy nap programja délelőtti, délutáni és esti tanácskozásokat foglal magába (Délelőtt és délután román, magyar, angol, valamint német nyelvű tolmácsolást is biztosítottunk.) Délelőtt és délután két-két előadástömbben esettanulmányok bemutatása zajlik (beszámoló, kiegészítő-tanulmányok, megbeszélések, hozzászólások, viták). Első délutánra nagyszebeni nevezetességek megtekintését, valamint az "átalakult" város látogatását tervezzük neves nagyszebeni építészek társaságában.

A konferencia-sorozattal párhuzamosan április 24-én az ICOMOS Európai Nemzeti bizottságok elnökeinek a 2007-es tanácskozására kerül sor.

A 28-i fakultatív kirándulás olyan helyszíneket céloz, mint az UNESCO örökség részét képező szász erődtemplomok, Szelindeki vár, Segesvár.

Kirizsán Imola

GUTTMANN SZABOLCS

A NAGYSZEBENI VÁR METAMORFÓZISA

AVAGY NAGYSZEBEN EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA 2007-BEN

Hol is van ez a Nagyszeben, és mivel is érdemelte ki az Európa Kulturális Fővárosa címet 2007-ben? Sokszor teszik fel ezt a kérdést az ide látogatók, érdeklődők.

Az első kérdésre a felelet nemcsak helymeghatározó, hanem az a történelmi, középkori pillanat is, amikor a Magyar Király rábizza Erdély, illetőleg Európa védelmét a Déli-Kárpátok északi lábánál a szászokra. Jellemző a mai szlogen: "Nagyszeben 1191 óta fiatal". Hogyan lehetséges ez a teljesítmény? Valószínűleg az örökös ténykedés-építkezés kijátssza az idő múlását is, főképpen akkor, ha a tett tartalommal és áldással is párosul. Mit jelent ez konkrétan Nagyszeben esetében?

A kora középkori település nem merevedett meg az erődített templommal ellátott falu státusánál, hanem folytonos növekedéssel, a harmadik erődgyűrű megépítésével városi rangot kapott már a 14. századi "euro-régióban".

A "mag" tovább fejlődött. A negyedik erőd bekerítette a hajdani falut is, a mai alsóvárost, majd a 16-17. században következett az ágyúk elleni, illetve az ágyúkkal való védekezés, ami újabb falak, nagytornyok-rondellák, bástyák építését jelentette. Az eredmény rendhagyóan jónak bizonyult, mivel az ellenség soha nem tudta megszállni a várost. Következésképpen biztonságban voltak az ingatlanok meg az ingóságok, lehetett egyedi gótikus templomokban és lakótornyos palotákban, illetve jól működő iskolákban, ispotályban, városi terekben és utcákban, reneszánsz stílusú kereskedői lábasházakban gondolkodni.

A középkorban meghatározott önrendelkezési jog, a vallási reformok befogadásának is táptalajt nyújtott. Az erdélyi szászság csaknem egységesen tért át evangélikus hitre. Brassó után Nagyszeben lett a haladó-humanista eszmék iskolájának egyik gócpontja, méghozzá a város kellős közepén épült, s mindmáig jelesen működő Brukenthal kollégiumban.

Hogyan alakult a vár sorsa az ellenreformáció idején?

A "tolerancia" jegyében, új római-katolikus templom és jezsuita iskola épült a kis és nagypiac közé latin miserendel, mivel a haj-

dani gótikus katedrális megmaradt német-evangélikusnak... Ez a 18. század története, amikor a multikonfesszionális városban megjelenik a külön magyar-református templom, illetve a román-ortodox fatemplom a felsőváros gerincén, illetve az alsóvárosban működik a zsinagóga. Természetesen ez a típusu nyitott gondolkodás egy újabb fejezetet gazdagította a várost. Az erődítések elveszítették védelmi szerepüket, 1788-ban pedig bekövetkezett a Nagy Torony kulturális metamorfózisa. Az 1540-es rondella magába fogadta az első színházi funkciót. A volt lőporraktár helyezett új *Thalia színpaddal* átlényegült a hely. Nagyszeben ekkor Erdély fővárosa. *Samuel von Brukenthal* erdélyi kormányzó két központi lakóházat épít át egy monumentális barokk palotának, megalapítva ezzel a város első gyűjteményes múzeumát. Hogyan fejlődik mindez tovább a 19. században? A magán kezdeményezésekből hamarosan városi érdekltség lesz. A színház mellett Természettudományi Múzeum épül, a Zene Társaság székházzal gyarapodik, az erdélyi románoknak elkészül az ASTRA kultúrpalota, a magyar civil szervezeteknek pedig nagypiaci székháza van... A várszövet főutcáinak kaputornyait elbontják, hogy utat biztosítsanak a "mag" további fejlődésének. Ez az a csodás pillanat, amikor kiderül, hogy a többszázéves burok "érett gyümölcsöt" termelt. Újabb száz évként kellett eltelnie ahhoz, hogy ezt a csodát a maga valóságában értékeljük. Ez idő alatt a nyolcvanhektáros "magzat" túlélte a modernista városrendezőik forradalmát, a világháborúk forgatagát, napjainkra pedig kissé porosan és ráncosan újabb metamorfózisnak lett tanuja.

A városvédőknek, a sajátos egyedi értékeinek és nem utolsósorban a szerencsés gondviselésnek köszönhetően 2007-re újra a történelmi központra terelődött a figyelem. A vár jelenkori metamorfózisa "rácsodálkozik" az épített örökségre és megfogja a hely szellemének varázsa. Az idej szlogenek a "multikulturalitás, multietnikum, multikonfeszionalitás", illetve "Nagyszeben a kultúra és a kultúrák városa".

A hajdani várfalak övezte történelmi város fogadja magába ebben az évben Európa Kulturális Fővárosának legjelentősebb eseményeit. Az első várgyűrű, a mai Huet tér, a középkori szellemi gyökereknek legjelentősebb helyszíne. Az erődített templom hatezer sípos romantikus orgonájának koncertjei az emlékezés és az ökümenikus hitélet katalizátora.

A második várgyűrű, a mai Kis Piac, a városi élet reneszánsza és a Nagy Piac előtere. A hajdani Tanácstorony, az erőd egyik kaputornyából nőtt ki, s vált a város civil életének jelképévé. Hetedik szintjéről jó kilátás nyílik a *világörökség* elismerésre váró

történelmi városmagra.

A harmadik erődgyűrű Nagy Tornyának "Thalia Terme" – a Nagyszebeni Állami Filharmonia székháza – 2006-ra *Európa Nostra* külön oklevelét nyerte el, a kulturális örökség konzerválásának és újraértékesítésének példaértékű megoldásával. Itt, a városfalak – extramuros – árnyékában tud leparkolni a gépjármű, és innen indul a várárkokon, tornyokon keresztül a gyalogos forgalom a középkori városszövet zegzúgos utcáin a központi terek-erődök védett kincsei felé... ■

Az Európa kulturális fővárosa címet elnyert Nagyszeben-Luxemburg páros, mintegy ezer kulturális rendezvényének megfelelő környezetben történő lebonyolítása érdekében, Nagyszebenben az elmúlt években komplex városrehabilitációs program zajlott le. A város, a megye és a bukaresti kormány összesen mintegy százmillió eurót szánt a programokra, amelyből a kulturális rendezvényekre körülbelül tízmillió euró jut. Nagyszebenben az elmúlt időszakban lázas munka folyt. A régi város rehabilitációját korábbi jó tapasztalatokra, régi hagyományokra alapozva és a modern világ szempontjaira odafigyelve népes szakembergárda álmolta meg. Két ember különösképpen rajta hagyta a keze nyomát ebben az időszakban a városon. Az egyik *Klaus Johannis*, a szász polgármester, a másik *Guttman Szabolcs*, a város magyar főépítésze. Utóbbival folytatott beszélgetésünk során a felújítási munka boszorkánykonyhájába tekintettünk be, azt fürkészve, hogy a sikeres nagyszebeni városrehabilitáció egész Erdélyre történő kiterjesztésének melyek a lehetőségei, és melyek az akadályai.

TIBORI SZABÓ ZOLTÁN

MEGMUTATJUK MAGUNKAT A VÁROSLAKÓNAK ÉS A VILÁGNAK

BESZÉLGETÉS GUTTMANN SZABOLCCSAL, NAGYSZEBEN FŐÉPÍTÉSZÉVEL

– Néhány évvel ezelőtt riportot készítettem Nagyszebenről. Az érdekelt, hogy miért választott magának a ma már 96 százalékos arányban románok által lakott egykori szász város, elsősorban többséggel, szász polgármestert. Meglepő választ kaptam az egyik helyi fiatal román újságírótól, aki elmondta: a mintegy

800 éven át a szászok által felépített várost a románok "megörökölték", de tulajdonképpen nem tudják, mit kezdjenek vele. S ezért gondolták a nagyszebeniek úgy, hogy egy szász polgármester talán jobban látná, tudná, mibez kezdjen a várossal. Hiába ellenezték tebát a bukaresti pártok, a szebeniek mégis Klaus Johannist választották meg 2000-ben és választották újra 2004-ben. Milyen ma az egykori Hermannstadt szász öröksége? Igaz, hogy elkerülhetetlen volt a szász városvezető? Igaz, hogy Johannis tudta, mit lehet kezdeni a várossal?

– Bukarestben frissen végzett építészként kerültem Nagyszebenbe 1987-ben. Annak idején Nagyszeben volt az egyetlen város, ahol olyan szakemberek ügyködtek, akiket egy régi város építészeti-urbanisztikai problematikája foglalkoztatott. Két nagy szász építészről van szó, mindketten elméleti szakemberek is. *Paul Niedermaier*, a román építészek egyetlen akadémikusa, aki a Román Akadémia nagyszebeni fiókjának a vezetője, s egyben az erdélyi városok építészettörténeti írója, a 12-16. századokra nézve. *Herman Fabini* a nyolcvanas évek elején megírta a középkori Nagyszeben történetét. Amikor a könyveiket elkezdtek kiadni, az a periódus volt Romániában, amikor a régi városokkal kapcsolatosan már semmilyen projektet nem lehet megvalósítani. De ők nem hagyták magukat, s komoly dokumentumokat adtak ki. Mai napig nincs Erdélynek olyan városa, amely a középkori építészeti értékek szemszögéből úgy fel lenne leltározva, mint Nagyszeben. Kihívás volt számomra, hogy olyan városban lehetek ifjú építész, ahol végig kísérhetem, hogy mi is van ezek mögött a könyvek mögött.

Rá kellett döbennem, hogy nem kizárólag az építészekről volt szó. Egészen 1989-ig körülbelül 15 százaléknyi szászság lakta Nagyszeben, akiknek a sorában volt képzőművész, zenész, s a művészetek valamennyi ágazatának a képviselője. *Juliana Fabritius-Dancu* például olyan albumokat adott ki Nagyszebenben a szász erődtemplomokról, amilyeneket más város nem adott ki. Többről volt tehát szó Nagyszebenben, nem csupán arról, hogy a szűkebb szakma felismerte a város értékeit, hanem arról is, hogy ezeket az értékeket megpróbálta állandóan,

A felvételeket Guttman Szabolcs készítette

de állandóan elmesélni, lerajzolni, ismertetni, mégpedig úgy, hogy kiszűrte belőlük mindazt a zavaró anyagot, amelyet a szocializmus a városképbe bele tudott gyúrni: hálózatokat, kábeleket, antennákat, szociális problémákat stb.

– *Szokatlan szemlélettel találkoztál tehát Nagyszebenben...*

– Nem voltam nagyszebeni, nem ismertem a várost, de három év alatt rajongója lettem. Egyértelműen azért is mentem Nagyszebenbe, hogy ilyen problémákkal foglalkozzam, de szerencsém is volt, mert a Nagyszebeni Tervezőintézet egyik irodájában román kollégákkal közösen készítettük az idealisztikus városrehabilitálási terveket. Kedvezett ennek, hogy Nagyszeben már 1987-ben érdekes politikai megnyilvánulások színhelye volt, hiszen a város és a megye élére Nicu Ceaușescu került. Nicu Ceaușescu hivatalosan megrendelte a régi Rondella Színház visszaépítését. Akkor tehát, amikor az édesapja Bukarestben átépített és rombolt, ő Nagyszebenben visszaépíttetett régi épületeket. Ebben megmutatkozott Nagyszeben civil szférájának ereje. Negyven év után felmerült: fel kellene újítani, új mozit kellene építeni, esetleg ki kellene bontani az egészet, hogy az utcát szélesítsék. Herman Fabini felmérte a dolgokat és közölte, hogy olyan adatok vannak a birtokukban, amelyek alapján a régi színházat vissza lehetne építeni. Mi összeszedtük a régi adatokat. Több román kollégával végeztük a munkát: a szebeni születésű *Bucur Ion*nal, aki a mai napig a régi város legaktívabb tervezője, s aki már akkor is ismerte a város értékeit, *Radu Medrea*val, aki 1990 után Párizsba távozott, illetve *Liviu Gligor*val, aki szintén lokálpatriótaként kezelte a város ügyét.

– *Tehát ezek között százsz már nem is volt...*

– Nem, csupa román építész volt, akikkel együtt végeztük a munkát. Meggyőződhettem: igaz, hogy a város nevel, mindentől függetlenül. S ha ez megtörténik, a városlakók örökké mesélik, hogy milyen hihetetlen az örökségük, és az újra nevel. Ez az állandó ügyködés pedig meghozza a gyümölcsét.

Az a politikai gárda, amelyik liberális szempontok szerint képviselte és vezette a várost, nem volt ránevelve ezekre a szempontokra. Sajnos. Márpedig nagyon fontos, hogy a városvezető is ezen a hullámhosszon legyen. S nem csupán hogy nem tudták értékelni a régi várost, de igazi gazdái sem voltak a városnak. A németek iránti tisztelet viszont rendkívül fontos eleme volt a változásnak. Mai napig egyetlen német iskola sem zárt be, pedig lassan német tanárok sincsenek. Ma már 99 százalékos arányban románok küldik a gyerekeiket német "anyanyelven" tanulni. Az evangélikus egyház is veszélybe került korábban, de az elmúlt években lélekszámgyarodás következett be. Románok térnek át evangélikus hitre, a német iskolák ifjai

főképp. Ebben lehet jó adag érdek is, de az is kétségtelenül szerepet játszik benne, hogy az evangélikusoknál a hitoktatás rendkívül profi módon történik. Más egyházak a biblia értékeit nem képesek ma már olyan ügyesen, olyan jó pedagógia módszerekkel átadni, mint az evangélikusok. Amikor 1988-ban elkezdtük a régi nagyszebeni színház helyreállítását, kemény munkának bizonyult, mert még a vezető szakemberek között sem létezett egyértelmű konszenzus. Tagja lehettem annak a csapatnak, amelyik a tervezőintézet keretén belül elkezdte a munkát. Túléltek az 1990-től 2000-ig tartó viharos demokráciát, amikor évente kiderült, hogy mindenre nincs pénz, hogy esetenként fontosabb lehet például a sportcsarnok, mint a régi színház. A legértékesebb régészeti részletek a finanszírozás híján már majdnem tönkrementek, mire 2000 után sikerült előrelépni. A helyreállított épületben 2004-ben tarthatták meg az első koncertet, mert a régi színház a helyi szimfonikus zenekar előadótermévé vált. Most, 2006-ban fejeződ-

A Nagypiac a Brukenthal palotával, a Városházával és a Római katolikus templomtoronnyal

nek be a külső munkálatok, tehát eléggé hosszadalmas munka volt. Aki most bemegy ebbe a koncertterembe, végigtapogathatja – 1540-től kezdve – a város erősítését, építését, a Nagy (Gross) Toronytól, amelyikből már semmi nem látszott, egészen a jelenkorig.

– *A múltra épült jelent...*

– Valóban. A régi színháznál hihetetlen állapotok uralkodtak. De aláástunk öt métert, és előjöttek a vizes árkokat összekötő alagutak, a puska- és ágyúlőrészek, úgyhogy most el lehet már képzelni, hogy hogyan védték a középkorban a várost, a várfalon kívül. A várfalon belül pedig ma már vissza van állítva az 1902-es visszaépített főhomlokzat, a kulturalizált huszadik század eleje stílusában, amely jó összhangban van az 1800-as évek végén emelt, mellette lévő múzeum klasszicista épületével. Ez tehát századfordulós urbanisztikai ügy is. Kibontottuk a várfalakat azon a részen, oda már nem lehetett visszavarázsolni a középkort, de a középkor visszajött a föld alatt. Most a turistának ott áll rendelkezésére a legnagyobb parkoló, s ezzel már összekapcsolhatjuk a rehabilitációt a 2007-es eseményekkel. Mert 2006-ban befejeződnek a munkálatok. 2007-ben a várfal előtt megáll majd a busz, ott kulturális kávézó található, ott filmeket vetítenek majd az előcsarnokban, a turista pedig belülről is letapogathatja a folyosókat. Innen sétára indulhat, a várárkon és az egyik tornyon keresztül, amelyben lépcsőházat alakítottunk ki, s amelyen keresztül a legrövidebb úton lehet beszélgetni a belvárosba, a központi terekre. Így fogadná a város a turistát. Miközben a régi színház már működőképes kulturális helyiség, amelyet mindenki magáénak érez. Ez történt 1788-ban, amikor ráépült az első színház, s ez az az európai modell, amellyel igazán bemutatgatjuk, hogy itt Keleten, Luxemburgtól jó messzire, a 18. század végén legalább ugyanolyan szinten művelték a várépítészetet és a színházművészetet, mint Nyugaton. Megtaláltuk a lóporraktárt, ott ahol most a színpad áll, ott működhetett az első shakespeare-i típusú színház, s a puskásoknak a folyosói lehettek az első lelátók. És ez Európa történelme, ami itt véletlenszerűen megmaradt.

A város 2007-es fontos eseményeinek a Kispiac nyújt majd teret. A bukaresti kultúrminisztérium 1998-ban Unesco-konferenciát hozott össze Nagyszebenben. A város akkor

még ne volt felkészülve ilyen szintű rendezvényekre. Amikor a luxemburgiak meglátták a várost, elámultak. Meg is ígérték, hogy Luxemburg kultúrminisztériuma az egyik épületet felújítja, ha annak jogi és egyéb feltételeit sikerül biztosítani. A város visszajuttatta a Kispiac 16. szám alatt álló kiválasztott épületet az evangélikus egyháznak, és Luxemburg betartotta a szavát.

– *Mikor fordult a kocka, mikor derült ki, hogy ilyen borderejű projektek megvalósíthatók Nagyszébenben?*

– Klaus Johannis polgármester 2000-ben, a második forduló előtt vállalta, hogy elsétáljon velem olyan udvarok mélyére, ahol a műemlékeken statikai és más problémák szempontjából a legszörnyűbb látvány mutatkozott. Akkor már biztos voltam, hogy a következő négy évben ezekre a munkákra pénzek és elvégzésükre akarat is lesz. Azt nem hittem volna, hogy olyan hamar műemlékvédelmi irodát is be lehet majd indítani a Városházán, de 2001-ben már egy ilyen iroda keretében, harmadmagammal, megkezdhettem a régi város menedzselésének a munkáját. Tervek már léteztek az általános városrendezési terv keretében. Kollégáimmal már 1999-ben kidolgoztuk a vonatkozó szabályzatot, de arra nem volt minisztériumi jóváhagyás. Ezt 2001 végére megszereztük, pedig a szaktárcánál a mai napig nem működik az efféle szabályzatokat segítő rendszer. A terveket ezt követően helyi törvényi szintre emeltük, s ennek köszönhetően elindulhatott az infrastrukturális felújítás. A kiutalt pénzek szakmai felügyelet alatt álltak, a terveket pedig, állandó felfrissítéssel, kegyetlenül megvalósítottuk. A Luxemburg-ház és a Vízaknai utca 2004-re meglett, most befejeződik a másik is, mindehhez pedig a Nagypiac, a Kispiac, a Huet tér és a Sétáló utca teljes infrastrukturális felújítása és kövezése kapcsolódott. Ez olyan téma volt, amelyet a polgármester szeretett volna megoldani, de az első négy éve alatt nem tudott nekifogni. Mert nem elég csak a polgármester, kell hozzá a teljes önkormányzati testület, amelyik bízza a polgármester ötleteiben. Ezért voltunk 2004-ben, a helyhatósági választások alkalmával, annak a tanú, hogy a városlakó hitt a polgármesternek, s nem hitt azoknak a tanácsosoknak, akik két évig jobb oldaliak, két évig pedig baloldaliak voltak. Az emberek azt mondták, mivel tenni kell a városért, a tanács 60 százalékát adja a Német Demokrata Fórum. Nagyon szimpatikus állapot, hogy az ember a tanácsosok között nyugdíjas teológusokat, tanárokat, művészeket, értelmiségieket talál, s alig néhány üzletembert, akik 2004-től kezdve támogatják a teljes infrastrukturális felújítást. 2004 februárjában a tanács kezdeményezte a 2007-es események előkészítését. A polgármester ugyanis kiment a luxemburgi követtel megtekinteni a ház munkálatait, s a követ rákérdezett a polgármesterre: hogy állnak a 2007-es előkészületekkel? Kiderült, hogy bár 2002-ben Bukarest minisztériumi szinten rábólintott a kulturális fővárosi programra, de két év alatt Bukarestből semmilyen információ nem jutott át Nagyszébenbe. Miközben 2004 február vége volt

a határidő annak a dokumentációnak a leadására, amelyben a város bizonyítja, hogy képes Luxemburggal együtt megrendezni az Európai Kulturális Főváros programot. Johannisnak sikerült mozgósítania a várost, február végére elkészült a szükséges szándékdokumentum. A polgármester mellé álltak a szakemberek is, pedig a város mintegy nyolcvan építész közül csak három nem román.

– *Végül kinek az ötlete volt a kulturális fővárosi programba történő bekapcsolódás?*

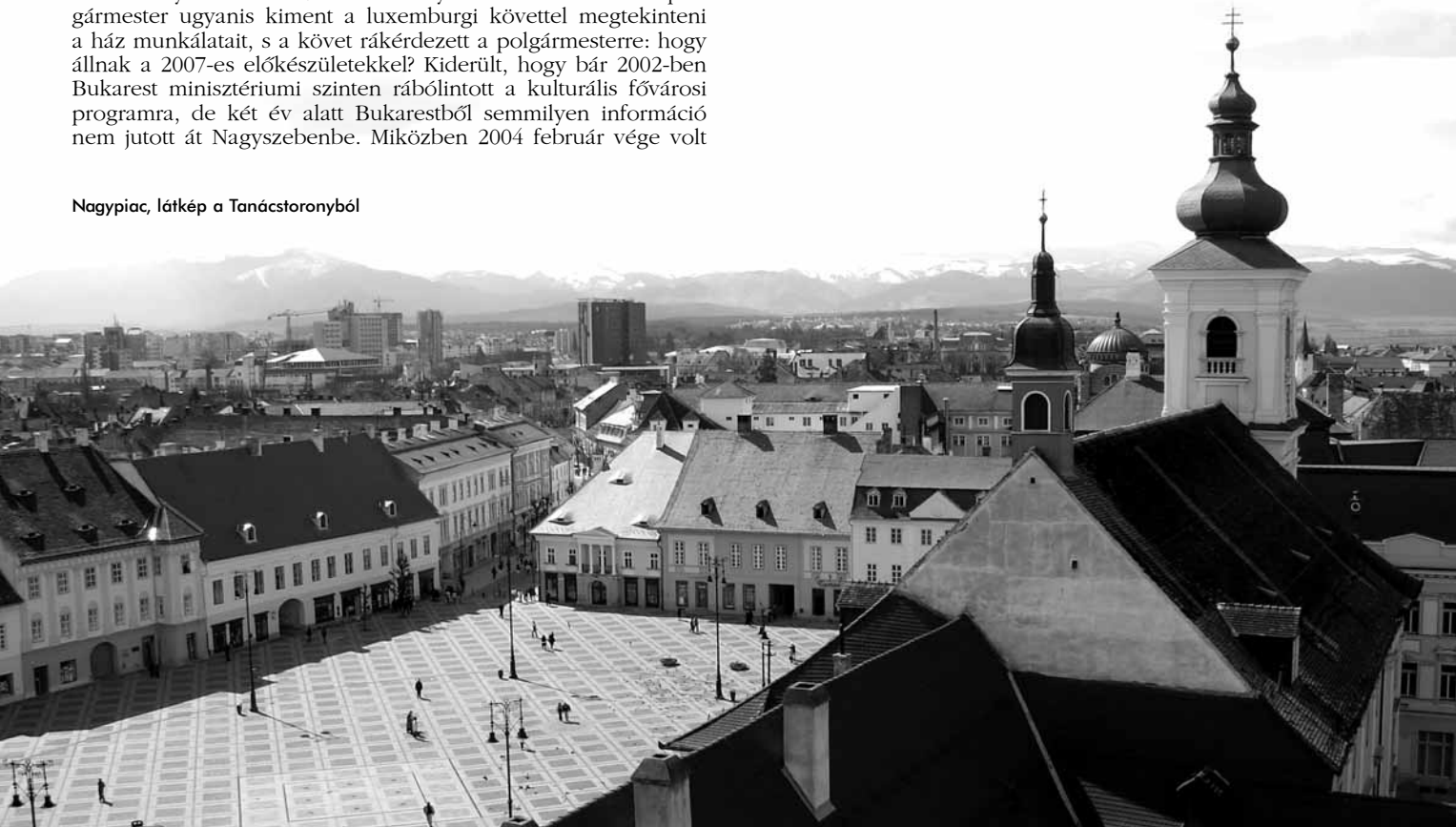
– A Luxemburg-Nagyszében páros Luxemburg ötlete volt, de Nagyszében miatt. Mert a luxemburgi és az erdélyi száz nyelvjárás nyolcvan százalékban fedi egymást, s a Román Akadémia nagyszébeni fiókjának külön részlege ezzel éppen a Luxemburgi-házban foglalkozik. Szintén ebben a házban, a Luxemburgi Zsigmond királyunkról elnevezett kávézóban jól el lehet beszélgetni például az erdélyi középkori kultúráról. A földszinten olyan idegenvezetésben részesülhet az ember, ahol legalább öt nyelven kaphat tájékoztatást, az első emeleten a 2007-es rendezvények irodái működnek, a második emeleten pedig a meghívottaknak fenntartott vendégszobák kaptak helyet.

– *A luxemburgiakon kívül ki volt még segítségükre külföldről?*

– A németek is befektettek Nagyszébenbe, és szociális tanácsadó irodát létesítettek. Körülbelül ugyanakkora összeget szántak erre a programra, mint Luxemburg a kispiaci házra, de azzal mégsem lehetett volna európai kulturális fővárosnak jelentkezni. A Luxemburg-házzal európai szinten kapcsolódunk Nyugathoz, Luxemburg itt fogadhatja például az etnikumi problémáknak kitett kisebbségeket, főképp a német-francia kérdéskör bemutatásával. A város katalizálta Luxemburgot, hogy befektessen, a luxemburgi kulturális menedzsment pedig katalizálta a teljes év programját. A Luxemburg-ház esetéből lehet a legtöbbet tanulni, bár mindössze egyetlen építészeti értékről van szó.

A régi városházát, ahol a Történelmi Múzeum működik csak a Ceaușescu-érában újjátották fel és alakították múzeummá. 2006-ban itt is külső-belső tatarozást hajtottunk végre. Ebben az épületben van Erdély legpompásabb lakótornya, a város egyik legnagyobb attrakciója. A kertben középkori hangulat uralkodik, kőbaldachinnal, ahol koncertezni is lehet. Az udvar már reneszánsz hangulatú. A Városháza érdekes módon elkerült a központból. A múzeumok gyarapodnak. Brukenthal, Erdély kormányzójaként már úgy építette meg a palotáját, hogy múzeumként is szolgáljon. Ez is mutatja, hogy Nagyszébenben

Nagypiac, látkép a Tanácstoronyból

olyan társadalommal álltunk szemben, amelyik az épített örökségeken túl állandóan nevelt. Brukenthal volt Erdély egyetlen barokk palotája, amelyet 1944 után nem tettek tönkre, mert azokat az időkét városi múzeumként élte át. A többi erdélyi kastélyt és palotát vadul átalakították, széttiporták. Azok a magyarországi építész kollégák, akik például a gödöllői kastély felújításával foglalkoztak, ámulattal nézték a Brukenthal-palotát, ahol az utolsó kilincsig, a parkettától a tapétáig, minden eredeti. S a múzeum, teljes gyűjteményével, ma is a várost szolgálja. Szerencsés volt *Otto Czekelius* periódusa, aki az ötvenes évektől a hetvenes évekig volt Nagyszeben főépítésze. Czekelius nem sokkal a halála előtt elmondta: ténykedése nem az alkotáshoz, hanem a rombolás megfékezésében merült ki. A megmaradt várfalakat korábban a budapesti *Möller István* építész mentette meg, amikor hozzá kerültek el az 1900-as évek elején a felterjesztések tervei. Möller visszautasította a várfalak lebontásának engedélyezését. Ma is áll tehát az Öreges Háza Templom, ügyes ötleteink vannak vele kapcsolatban is, a Haller-bástya, a három vártorony a Vár utcában, a Tanács-torony a Kispiac és a Nagypiac között, ezek bontását Möller leállította. *Otto Czekelius* periódusában ezeket a falakat, a várfalakat és a vártoronyokat megjavították, restaurálták, különböző ürgyekkel.

– *Mi a helyzet a tereket körülvevő lakóépületekkel?*
 – Az épületek helyreállítása szintén gondot okozott. A törvény nem teszi lehetővé, hogy a város magántulajdonba pénzt fektessen. Egyik-másik épületet mégis sikerült felújítanunk. Itt kapott helyet az új városháza is, a Brukenthal Múzeum és a római katolikus templom között fekvő régi épületben.
 – *Itt térnek vissza az eredeti kérdésre. Közelebb hozta ez a rehabilitációs program a város új "örökségeit" a 800 éves szász városához? A sajátjuknak fogják ezentúl érezni a várost?*
 – Minden bizonnyal. Szerintem most kezdődik a valós értékelés. Robbanásszerűen megtelt a Kispiac kávézókkal, olasz vendéglőkkel. (Persze, ez így még nincs rendben, hiszen legalább öt helyen ehetünk pizzát, de még nagyon kevés helyen rendelhetünk puliszkát, és sehol sem kínálnak magyar ételkülönlegességeket.) Legutóbb máltai beruházó érkezett, aki ingatlanirodát nyitott a Kispiac 13. szám alatt, s úgy felvitte a beruházási mércét, hogy valószínűleg ebbe helyiek már nagyon nehezen fognak belépni. A helyiek azonban azok, akik használják. Teltház van minden teraszhelyiségen, a fiatalok itt találkoznak. A pincék felhasználása is elkezdődött, s ez már új periódusát jelenti a városfejlődésnek. Most válik nagyon fontosá, hogy kialakítsuk azt a városi építészcsapatot, amely az egész jövőbeni fejlesztést felügyeli. Nagyszebenben most a felsőváros homlokzatai nemcsak új fes-

tést, hanem új megjelenítést kaptak, kőkereteket szabadítottunk ki, állítottunk helyre – például csodálatos lesz a Nagypiac 10. szám alatti Haller-ház reneszánsz homlokzata, pedig mögötte ott van még a húsz lakó –, de megvan a ház teteje, a kapu alja, s ez utóbbi helyen már lehet érezni, hogy olyan hangulatos dolgok kerültek elő, mint például Budán a hatvanas években. Mert ülfülkés középkori kapualjak voltak Nagyszebenben is, nemcsak Budán.

– *S ez a folyamat egyben hozzásegíteti a város új birtokosait is ahhoz, hogy belakják a várost, nem?*

– Építészeti szakszóval ez a folyamat: *városrehabilitálás*. Ez túllép a restaurálás szó értelmén. A rehabilitálás a város esetében jóval nehezebb feladat. Célja, hogy abban a milióban, az adott térségben, helyi, jelenkori funkciókat kielégítsen, s ne érezd azt, hogy az örökölt rossz, a plusz értéket érezd, amelyet nem is fontos megmagyarázni. Az a fontos, hogy annak a keretében jól érezd magad. A dolog lényege az lenne, hogy a városnak ne csak új lakója érkezzen, hanem állandóan legyen régi lakója is.

– *Mit jelent Nagyszeben számára Európa kulturális fővárosának lenni?*

– Ahhoz, hogy Erdély folyamatos bemutatásának az útján elinduljunk, 2007 óriási lehetőséget jelent. A Luxemburg-Nagyszeben páros program tekintetében számomra az alcím a legfontosabb: "multikulturalitás, multietnikum, multikonfessionalitás". Ebben Erdély élen jár, s ha Erdély ezt élő módon nem képes Európának 2007-ben bemutatni, akkor velünk van a baj. A németek részéről nagyon értékes programok jöttek be, pedig ők igen kevesen maradtak. Mi magyarok Erdélyben jobban állunk, persze, Nagyszebenben mi is két százaléknynál kevesebben vagyunk, s ez szórványnak tekinthető. De ez az esemény lángra lobbantotta magyarságot is. Márciustól magyar kulturális iroda működik az RMDSZ-iroda keretében, amely Erdély, Magyarország és a Kárpát-medence magyar érdekeltségű eseményeit katalizálhatja.

– *Hogyan alakul jelenleg a magyarok aránya Nagyszebenben?*

– 1,5 százaléknyi.

– *Tebát közel annyi a magyar, mint a német?*

– Igen, most már ott tartunk, sőt, ma már lassan többen vagyunk, mint a németek.

– *Ha befönnék a turisták különböző rendezvényekre Nagyszebenbe, bizonyára el akarnak majd menni a környékre megnézni azokat a szász erődtemplomokat, amelyeket éppen a Juliana Fabritius-Dancu albumaiból ismernek. Ezek a műemlék-épületek milyen állapotban vannak?*

– Ami az erődtemplomok állapotát illeti: nem rózsás ezeknek a műemlékeknek a helyzete, de vannak már itt is előrelépések. Gondolok a Szászsebeshez közeli kelneki várra, amelyik példásan bemutatott, lakótoronnyal ellátott erődtemplom. Innen kiindulva, van olyan állapotú templomerőd, amelyet meg lehet látogatni. Aki a rudimentáris rusztikát szereti, azt megtalálja. Sajnos sok olyan példa van, ahol az omladozótt is felkeresheti.

– *Mi lesz ezeknek a műemlékeknek a sorsa?*

– Az lenne a lényeg, hogy az az optimizmus, amelyet ezelőtt hat évvel még Nagyszebenben sem láttunk, robbanásszerűen elárrassa a vidéket is. Charles herceg lejött, odavan Szászfehéregyházáért, s ez kiemeli a környéket is.

– *Milyen volt Klaus Johannis-szal együtt dolgozni?*

– Ez jelen idő is, nemcsak múlt... Nagyon jó dolog, amikor az ember érzi, hogy a politika rákacsint a szakmájára. Persze, nem könnyű személyiségek a szászok, nem vagyunk hozzászokva a percnyi pontossághoz, nem vagyunk sok mindenhez hozzászokva, ami hasznára vált a városnak. Klaus Johannis hihetetlen adottsággal rendelkezik a tekintetben, hogy mindenkit maximálisan "beindítson. A polgármester és köztem pragmatikus együttműködés alakult ki. Számára sem könnyű feladat, de szerintem fantasztikus élménye lehetett, hogy annak ellenére, hogy négy év munka után megpróbálták teljes mértékben lejártni a médiában, a város több mint nyolcvan százalékos többséggel újraválasztotta. Olyan szelepek nyíltak meg, amelyekkel a megyét és magát Erdélyt is katalizálta. Azért mondanám inkább Erdélyt, mert ahhoz, hogy a megye érezhetően gazdagodjon, nagyon fontos Erdélynek több pólusú régióként működnie. A városperemvidék működhet együtt a várossal, de akkor működhet igazán jól az egész, ha legalább Brassó, Kolozsvár és Beszterce lüktetni kezd, vagy pedig ha Segesvár is utoléri a szebeni adminisztrációt. A lényeg az, hogy a város ki tudta nőni magát. ■

Nagypiac, a visszaépített századfordulós vezetékes ivókút új használatával

FURU ÁRPÁD

TOROCKÓN ÉS BONCHIDÁN JÁRT A MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK

Sólyom László a Magyar Köztársaság elnöke nem hivatalos erdélyi útja alkalmával március 12. és 15. között a hagyományos népi építészetéről nevezetes Torockóra látogatott és megtekintette a bonchidai Bánffy kastélyt. Sólyom László március 14-én délután érkezett Torockóra s a meghívottak és a sajtó társaságában megmászta Székelykőt, míg az elnöki delegáció tagjai *Hegedüs Csilla*, a Transylvania Trust Alapítvány ügyvezető igazgatójának kíséretében, *dr. Murádin Katalin* kuratóriumi tag vezetésével Torockó építészeti örökségével ismerkedhettek. Az esti órákban az államfő rövid sétát tett a település főterén. *Furu Árpád* a népi építészeti együttes sajátos értékeiről, valamint a Transylvania Trust Alapítvány immár tizenegy éves, Europa Nostra éremmel kitüntetett – és Budapest V. kerülete által is támogatott – műemlékvédelmi tevékenységéről tájékoztatta az elnököt, aki meglátogatta a Szent Ferenc Alapítvány műemléképületben kialakított árvaházát is.

A polgármesteri hivatal előtt a torockóiak népviseletbe öltözött küldöttsége köszöntötte a köztársasági elnököt. Másnap délelőtt az államfőt és küldöttségét Bonchidán *Szabó Bálint*, az alapítvány elnöke, *Hegedüs Csilla* ügyvezető igazgató, valamint *David Baxter*, az Institute of Historic Building Conservation (IHBC) európai programokért felelős igazgatója fogadta. *Szabó Bálint* bemutatatta az alapítvány tevékenységét és kiemelkedő programjait, s indítványozta egy átfogó nemzetstratégia megalkotását,

Fotó: Furu Árpád

Szabó Bálint és Hegedüs Csilla tájékoztatják Sólyom László köztársasági elnököt

s a Kárpát-medencei épített örökséget illető rész kidolgozására vonatkozóan konkrét javaslatokkal élt. *Hegedüs Csilla* a kastélyban működő Épített-örökség helyreállító szakképző központ létrejöttének eredményeit és terveit ismertette, s beszámolt a helyreállításról.

Az elnök megtekintette a kastélyegyüttes jelenleg helyreállítás alatt lévő épületeit: a hajdani istállót, ahol *Élő örökség műhely* berendezésére kerül sor, s az egykori kápolnát, mely a munkálatok befejezését követően *Kulturális közösségi központ* lesz. A Transylvania Trust rendkívüli elismerésként értékeli, hogy a magyar köztársasági elnök az erdélyi építettörökség védelem jelenlegi helyzetéről, valamint az alapítvány munkájáról a szervezet két kiemelt programjának helyszínén – TTA –

RAJTOL A TRANSYLVANIA NOSTRA

Lapot indítunk, régi vágyunk válik valóra, bemutatni őseink által reánk hagyott páratlan kincset: Erdély épített kultúráját. Többen vagyunk, sokan, akik ezt a kultúrát teremtettük. Találkoznak nálunk a nagy európai épített kultúrák, elődeink keresztény hite is sokszínű: római-, görög- és örmény-katolikusok, ortodoxok, lutheránusok, reformátusok, unitáriusok. Mindezek együtt egy nagyobb régió – Erdély – építészeti kultúráját teremtették. A tágabb értelemben vett Erdélyt – ide sorolva részben a Részeket is, Máramarost illetve a Bánságot. (talán nemsokára átnyúlva a határokon is: egységében mutatva be az előbb említett határ-menti részek épített örökségét)

Természetesen ma is elengedhetetlen a kapcsolat a külvilággal: meghívtunk neves régió-külső szakembereket is a szerkesztőbizottsága, helyet biztosítunk a lapban a világ más részéről érkezetteknek, más – építettörökség-védelmi – szemléletet képviselőknél.

Szabó Bálint
főszerkesztő

Védelemre ajánljuk!

A KAPOLCSI SZALLER MALMOT

Fotó: Máthé Géza

A középkori eredetű kapolcsi Szaller malom jellegzetes példája a 19. században korszerűsített vízimalmoknak. Az épületegyüttes (malom, molnárház és a hozzá tartozó melléképület), valamint a majdnem teljes egészében megmaradt berendezés, település- történeti és ipartörténeti szempontból fontos emlékek.

Felújítás után a malom, a kapolcsi napok szervező központjaként, szerepéből adódóan kiemelt jelentőségű példája lenne az eredeti funkcióhoz méltó, fenntartható műemlék hasznosításnak.

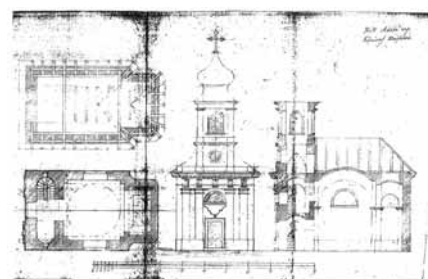
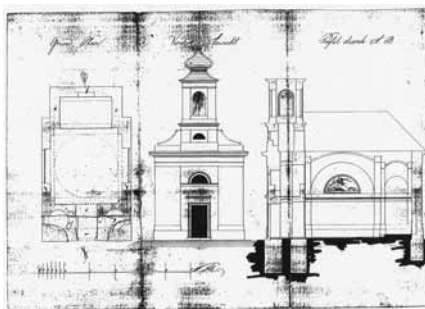
A fentiek alapján védelemre javasoljuk.

Máthé Géza, Hurták Gabriella

A JÁSZTELEKI BAROKK KÁPOLNÁT

Az egyházi élet kiemelkedő emléke a Jásztelek községben lévő Havas Boldogasszony kápolna, a hozzátartozó területtel együtt. A kápolna 1835 és 1839 között épült barokk stílusban, a kolera járvány megszűnésének tiszteletére, melyet nagy részben a lakosság anyagi támogatásából hoztak létre. A kérést még az is indokolja, hogy egy Schlick – már védett – vaskereszt áll a kápolna előtt.

(Védelemre ajánlotta Sárközi János ny. középiskolai tanár helytörténész)

A HAJDÚBÖSZÖRMÉNYI ZSINAGÓGÁT

A hajdúvárosok utolsó zsinagógája még áll Hajdúböszörményben. Az egyszerű tömegű és belső terű – galériás teremtemplom még hordoz magában annyi építészeti értéket, hogy műemléki védettsége indokolt legyen.

Az 1863-ban épült nyeregtetős, oromzatos templom romantikus elemekkel gazdagított homlokzata háromtengelyes, a bejárat hangsúlyos kiemelésével. Mai homlokzati kialakítása – vakolatdíszjeinek teljes eltűnése miatt – csak sejteti hajdani szépségét, melyet archív képeken még láthatunk. A díszítések még visszaállíthatók, szerencsére súlyos károsodás az épületet nem érte. A belső az ortodox hagyományok szerint készült. Középen tóraolvasó-emelvény, a karcsú, díszes öntöttvas oszlopokon álló női karzat magas farácsos mellvédje is műves alkotás. A belső ál-technőboltozat díszítőfestése kiemelkedő értékű.

A zsinagóga 30 éve bútorraktár, bútoráruház tehát valamilyen formában hasznosított, de helyreállítása soha nem történt meg. Az értékes téglapépület állaga azóta is romlik, vakolat nélkül, repedezett falakkal, beázó tetővel érte meg a 2007-es évet.

Az ország legjobb szerkezetű városa műemléki védelmének kiterjesztése – a helyi védelem létrejöttével együtt – elengedhetetlen és sürgető. Ennek a folyamatnak lehet az első lépése az egyedi műemlékek számának növelése (zsinagóga, Calvineum, gimnázium, Kálvin téri ref. templom, görög kat. templom, Tisza-ház, malom), nagyobb kiterjedésű műemléki környezetekkel kiegészítve.

Hajdú-Bihar megyében Debrecen és Berettyóújfalu műemlékként védett zsinagógáin túl már csak Hajdúböszörményben található zsidó templom. Az épület állagmegóvással megmenthető, szakszerű műemléki helyreállítása, új, nemesebb funkcióval történő hasznosítása rendkívül fontos és sürgető feladat!

Pataky Emőke és Virányi Zsolt műemlék felügyelők

Fotó: Pataky Emőke

ÉRI ISTVÁN ROVATA

MIÓTA INGYENES A BELÉPÉS A VISEGRÁDI SALAMON TORONYBA?

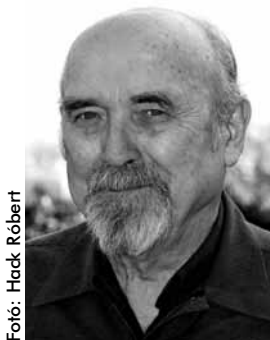
AVAGY FAGYOSKODTAK-E BUDINSZKIÉK?

Mátyás király óta tudjuk, hogy a nagy emberek inkognitóban történt látogatásai gyakran járnak kellemetlen következményekkel. Így történt ez Visegrádon is az Úr 1949. esztendejében, április elsején – legalábbis így hagyományozta ezt ránk *Loványi Heribert* nyugalmazott erdőtanácsos –, aki *Schulek János* halála óta a visegrádi műemlékeket vigyázta gondnoki rangban – egy, április 8-án, *Gerevich Tibor*hoz írt levelében.

Az történt, hogy egy illusztris személy, akiben egyesek *Kádár János* akkori belügyminisztert vélték felfedezni, meg kívánta tekinteni a Salamon tornyot. Az illetőt "a kezelő személy nem ismervén fel, jegyváltásra hívta föl. A jegyrendszert a legnagyobb megütközéssel vette tudomásul, s a kötelező jegyváltást azonnal hatállyal megszüntette" – írta Loványi – kijelentvén, hogy a szükséges fedezetéről ezentúl az állam fog gondoskodni".

Az esetből az erdőfőtanácsos úr nyomban levonta a logikus következtetést. "A belügyminiszter úrnak ezen intézkedésével a 'Várbizottság', mint ilyen azonnal megszűnik, mivel kitűzött céljait bevételek nélkül megvalósítani nem tudja... ezzel az intézkedéssel, olyan problémák kerültek felszínre, amelyeket nem lehet figyelmen kívül hagyni... Ugyanis (a tárva-nyitva hagyott toronyból) még a faszervezetet is ellopják, tehát gondoskodni kell valamilyen megoldásról s a költségek előteremtéséről. A védkerületi torony- és erdőőr nem kötelezhető olyan munkakörnek (sic) állandó ellátására, amely szolgálaton kívüli tevékenységre irányul." Eddig ugyanis – amint ez a MOB és az Állami Erdőgazdaság közötti levelezésből kiderült – "a torony őrzését és a látogatók beengedését a visegrádi erdőigazgatóság egyik erdőgondnoki vadásza látta el, aki ennek fejében a várhoz tartozó kaputoronyban lakást és a belépődíjakból részesedést kapott."

Loványi egy héttel későbbi levelében helyesbít: a látogató nem Kádár, hanem *Vas Zoltán*, a Gazdasági Főtanács titkára volt. (Vajon Vas Zoltán közismert híusága, mármint az, hogy őt nem ismerték fel, váltotta ki a heveny intézkedést?) – Mindenesetre – folytatja Loványi – "a napokban a helybeli községi elöljáróságot igazoló jelentéstételre utasította főtitkár. Aztán május végén a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium is megkapta az ukázt: "a visegrádi vár romjainak és a Salamon tornyának, mint műemlékek fenntartásáról, tisztántartásáról, gondozásáról 1949. július hó 1-től kezdődően" a minisztérium költségvetésében, a MOB alcím alatti rovatról kell gondoskodniok", továbbá: "a romok

Fotó: Hack Róbert

látogatásáért a jelenleg érvényben lévő belépődíj szedését meg kell szüntetni. A sétány és a virágos park gondozását Visegrád községnek a saját gazdálkodásában kell ellátnia."

A Gazdasági Főtanács utasítását a VKM hiteles másolatban továbbította a MOB elnökéhez. Gerevich Tibor 1949. június 9-én kelt válaszából kitűnik, hogy az ügy nem is ilyen egyszerű! Először is a várrom és a Salamon-torony az Állami Erdőgazdaság tulajdonában van, igaz viszont, hogy a torony karbantartásáról évtizedek óta a MOB gondoskodik, de "a belépődíjat a Visegrádi Várbizottság szedi, amire a Belügyminisztériumtól kapott még a legutóbbi időben engedélyt". (Ami kivételes eset, hiszen *Rajk László* 1946-ban az összes egyesületet megszüntette.) "Ezen engedélyt tehát a VKM-nek sincs módjában visszavonni... a Várbizottság által szedett belépődíjakból a MOB nem rendelkezik, és így beszüntetéséről sem intézkedhetik."

Az utasítás végrehajtása elől azonban semmiféle ügyes kibúvóval nem lehetett kitérni. A MOB tehát az Erdőigazgatósághoz fordult: adja át a szolgálati lakást. Az erdészek nem haboztak sokáig: július 20-án az erdőőrt áthelyzték, és a meglehetősen gyatra egyszoba-konyhás lakást átadták "kezelésre" a MOB-nak. Loványi Heribert 25-én már meg is kötötte a szerződést *Budinszki Sebestyén* kétgyermekes visegrádi lakossal. Az ügy tehát, úgy tűnt, megoldódott: sem a MOB-nak, sem a látogatóknak nem kerül pénzbe a látogatás.

Nono. Egy kis bonyodalom azért adódott. Az Erdőgazdaság nem lelkesedett túlzottan a budapesti főnökség döntéséért. November 15-én, télvíz idején emberei megjelentek a szolgálati lakásban, és elvitték a két vaskályhát. A család fűtés nélkül maradt. Loványi természetesen jelentett. Gerevich 22-én visszaköveteli a vaskályhákat. Az erdészek válasza: nem adjuk. Loványi epésen meg is jegyezte: *egy párt által odahelyezett tisztviselőnek* volt rá szüksége. Egyidejűleg a – béke kedvéért – 500 forintot kér a MOB-tól, hogy vegyen két új kályhát. Gerevich hajthatatlan: erre nincs a költségvetésben sem jogcím, se pénz. Abba azonban beleegyeznek, hogy , hogy a fűtési időszakra "bérbeveszik" a kályhákat.

A történeti források megszakadtak. Az utókor kutatója azóta kétségek között hánykolódik, mert nem tudja, fagyoskodtak-e Budinszkiék azon a télen a Salamon toronyban? És azt sem tudjuk hiteltérdelemnél igazolni, hogy meddig volt ingyenes a Salamon-torony látogatása. ■

VÁRTURISZTIKAI KLASZTER DÉL-DUNÁNTÚLON

Dél-Dunántúl hat történelmi várának képviselői klasztert alakítanak a menedzsment fejlesztéséért, az egységes minőségbiztosítási rendszer kialakításáért, a hatékony marketingmunka segítéséért. A Magyar Turizmus Zrt. és a Dél-Dunántúli Regionális Idegenforgalmi Bizottság kezdeményezésére és segítségével hosszabb és rövidebb távú feladatok kitűzésével segítik ezentúl a klaszterszövetség tagjait: Dunaföldvár, Ozora, Simontornya, Pécsvárad, Szigetvár, Siklós várainak vezetőit. A fejlesztések egymást kiegészítő, erősítő egységek lesznek, a várakban meglévő jelentős tartalékok kiaknázásával. A kezdeti elképzelések között a humán erőforrás működési feltételeinek javítása és többnyelvű honlap készítése szerepel. (www.deldunantul.hu) (Panoráma Bulletin nyomán)

TUROK MARGIT

A "NEMZET DALSZÍNHÁZÁNAK" REJTETT KINCSEI

A kulturális örökségért vállalt civil kurázi mintaadó példájának lehettünk tanúi nemrégiben. Az elmúlt esztendőben médiavihart kavartak a Magyar Állami Operaház művészeti arculatának megváltoztatását szorgalmazó tervek. A vihar elsöpörte az igazgatót, de a tervek életben maradtak, és amiről a korábbi híradásokban nem esett szó, az is felszínre került. Csak szűkebb körben tudtak róla, hogy az új művészeti elképzelések a nagybecsű épület belső

képét is érinteni fogják, sőt az intézmény gazdag gyűjteményeit, berendezési tárgyait is veszélyeztethetik. A Műtárgyfelügyelet úgy szerzett tudomást minderről, hogy az intézmény munkatársai – egyetértésben a társulat tagjaival – megkeresték irodánkat, hogy segítsünk megvédeni és megőrizni a féltett berendezési tárgyakat: a seccókat és az öntöttvas lépcsőket. A tájékoztató beszélgetés során szereztünk tudomást az Operaház gyűjteményeiről, így nemcsak a seccókat és lépcsőket, de a gyűjtemény-együtteseket is védési eljárás alá vontuk.

A tervbe vett belső átépítés során *megsemmisülhet a dísz-*

letfestő műhely két falán az a secco technikával készült két (egy nagyobb és egy kisebb méretű) falképvázlat, melyek feltehetően Lotz Károly, vagy talán valamelyik segédjének keze alól kerültek ki, az épülettel egy időben. A falképvázlatokon látható alakok – három zenélő angyal, egy portré, puttók – megjelennek az Operaház falfestményein is. A secco felületét jelentős mértékű szennyeződés takarja, fátolszerűen fedve be az eredeti színeket. Számos mechanikai sérülés is látható a felületükön, sőt a kisebb méretű kép széleire rá is meszelték, ami azt valószínűsíti, hogy a falon további képek lehetnek.

Egyidős az épülettel az a *két öntöttvasból készült csigalépcső* is, ami azért épült, hogy a II. szinten elhelyezett, egykori hidraulikus színpadi szerkezetekhez feljárást biztosítson (a lépcsőket ma is használják). A színpadi szerkezeteket 1912-ben – az átépítés idején – elbontották, a lépcsők viszont a helyükön maradtak. Az esztétikai szempontból is figyelemreméltó lépcsőket az *Oetl Antal-Schlick Ignác*-féle gyár készítette. Az öntöde a 19. század egyik legjelentősebb üzemévé vált, amely többek között a Parlament és a Szent István Bazilika kupolájának vasszerkezetét, az MTA, a Fővármház, az Operaház tetőszerkezetét, az Iparcsarnok, a Varasd melletti nagy Dráva-híd vasszerkezetét is készítette.¹ *Ybl Miklós* már a Fővármház építéskor is együtt dolgozott az Oetl-Schlick-féle gyárral, így érthető, hogy amikor – *Podmaniczky Frigyes* és az építési bizottság álláspontra szerint – az Operaház építésénél hazai iparosokat, mestereket kellett bevonnia, a vasszerkezetek készítését erre a gyárra bízta.

Már a Magyar Királyi Operaház vezetői tervezték, hogy összegyűjtik a színház működésének dokumentumait, de csak 1923-ban került arra sor, hogy az akkori főigazgató *báró Wlassics Gyula* utasításban is megfogalmazta ezt az igényt. 1925-től aztán mozgalom is indult,

az akkor már 800 darabot számláló emlékgyűjtemény gyarapítására. A mai értelemben vett Emlékgyűjteményt 1930-ban hozták létre, így a hazai színháztársaság legrégebben fennálló és az egyetlen folyamatosan működő színházi archívuma (*Gajdó Tamás*). A jelenlegi leltárkönyv szerint 1796 darabból áll, a folyamatosan, de szinte kizárólag ajándékozással gyarapodó házi múzeum. A korai ajándékozások közül kiemelkedik *Ernst Lajos* 125 darabból álló adománya, a későbbiek közül a társulat jeles tagjainak hagyatékai², de itt őrzik a Nemzeti Színház korai dokumentumait, jelmezterveinek egy részét is. A kotta-archívum 2002-ben jött létre jelenlegi formájában. Amikor az Operaház megnyílt, ide kerültek be a jogelőd Nemzeti Színházban használt kották. Ez a gyűjteményi anyag bővült ki az évek során: vidéki társulatok (Szeged, Kolozsvár), vándortársulatok (Kecskeméti) anyagai. A gyűjtemény két nagyobb egységből áll: kiadók, szerzők ajándékkottáiból, melyek többsége egyedi zongorakivonat (kb. 1500 példány), és az Operaház repertoárján szerepelt, szereplő darabok partitúrái, zongorakivonatok, szövegkönyvek, teljes zenekari- és szolomanyagok³, nagy művészeink saját használatú zongorakivonatai⁴, és rendezőpéldányok (*Nádasdy Kálmán, Oláh Gusztáv*). A kotta-archívum a magyar zenekultúra egyedi gyűjteménye.

A szcenikai könyvtár megalapozása a Magyar Királyi Operaház intendánsának, Keglevich Istvánnak nevéhez fűződik. Keglevich arra törekedett, hogy korszerűsítse a magyar operajátszást, ami akkor a meiningenizmus hatásának köszönhetően a korhűséget jelentette elsősorban. Ennek megfelelően a színpadot autentikus tárgyakkal díszítették, a jelmezeket és kellékeket is hitelesen készítették el. Mindehhez korszerű forrásanyagra (könyvekre, folyóiratokra stb.) volt szükség, ezért a kor legkitűnőbb szakkönyveit vásárolták meg. Ezekből állt össze a páratlan értékű különgyűjtemény, amit ma is rendszeresen használnak a tervezők, rendezők, és amely napjainkban is folyamatosan gyarapszik.

A jelmeztár a repertoáron lévő előadások kosztümjeit őrzi, külön erre a célra készült szekrényekben. Az egyedi módon kialakított, az előadások zökkenőmentes kiszolgálását biztosító berendezés is kiemelt értéket képvisel, az épületbelső szerves része. A jelmeztárat kosztümjegyzékek, jelmezleírások egészítik ki, melyek egy jelentős része még a Nemzeti Színházban készült, a 19. sz. második felében. Kimaradt az egyedi védés alól, mert szorosan véve épülettartozéknak kell tekintenünk, ennek okán a műemlék-felügyelet hatáskörébe tartozik: a nézőtéri nagy csillár eredeti emelőszerkezete (ma is működik), az 1912-es átépítés alkalmával a III. szint fölé emelt feszített vasbeton födém (Medgyaszay István), ami ennek a megoldásnak első hazai alkalmazása, továbbá az alagsorban kialakított asztalosműhely és az egyedi, speciálisan kialakított teherlift, ami az asztalos- és a díszletfestőműhelyt kapcsolja össze közvetlenül.

Összegezésül:

Az Operaházzal kapcsolatos tapasztalataink ébresztettek rá bennünket arra, hogy minden nemzeti intézményünknek értékes és megőrzendő berendezési tárgyai, eszközei és gyűjteményi együttesei vannak. Figyelnünk kell azokat a létesítményeket is, amelyek épületükkel, berendezésükkel, tárgyaikkal, eszközeikkel forrásként szolgálhatnak a magyar kultúra-, technika-, a tudomány- és gazdaságtörténet jövőbeli kutatásához; mindenkor szem előtt tartva a jövő igényeit – beleértve az örökséghez való viszony alakítását is.

Ehhez adott jó példát az Operaházzal való együttműködés. Az érdeklődő közönség is megismerkedhetett az Operaház "rejtett" kincseivel, mert az Örökség napjai 2006 rendezvénysorozat keretében, egy napra megnyitották az épület közönségtől elzárt területeit. Az intézmény korábban nem vett részt a nyitott programokban és meglepve és megilletődve fogadták a nagy érdeklődést. ■

A fotókat a szerző készítette

1 (A Schlick-féle Vasöntöde és Gépgyár Rt. elődjét Schlick Ignác alapította 1843-ban Budán, a Fő u. 118-119. sz. alatt. 1863-ban új gyárat épített Pesten, a Váci (ma Bajcsy-Zsilinszky) út és a Gyár (ma Jókai utca) sarkán. 1912. után fuzionált a Nicholson Gépgyár Rt.-vel.)

2 Losonczy György-Rigó Magda, Szilvássy Margit, Rösler Endre, Maleczky Oszkár Ferencsik János

3 Erkel Ferenc, Mosonyi Mihály, XX. századi szerzők autográf partitúrái, Bartók bemutatók eredeti bejegyzései számlanyagai, stb.

4 Székely Mihály, Palló Imre, Sergio Failoni, Ferencsik János stb.

PÉCS2010-NAP VOLT NAGYSZEBENBEN

Idén – Luxemburggal együtt – Nagyszében is Európa Kulturális Fővárosa. A dél-erdélyi városban március 14-én mutatkozott be Pécs városa és a 2010-es pécsi EKF-program.

A háromnapos, elsősorban pécsi művészeket felvonultató programsorozatot a Nagyszébeni Magyar Kulturális Iroda és a HÍD – Szebeni Magyarok Egyesülete szervezte. A koncertek mellett a Pécsi Nemzeti Színház bemutatta a *Nem félünk a farkastól* című darabját. A multikulturalitás jegyében zajló programsorozat egy Victor Vasarely képeiből összeállított tárlat és a Győri Balett előadása egészítette ki.

A március 14-i ünnepélyes bemutatkozáson beszédet mondott *Tasnádi Péter*, Pécs M.J.V. polgármestere és *dr. Szili Katalin*, az Országgyűlés elnöke, Pécs város országgyűlési képviselője. A magyar delegáció tagjaként *Csák Ferenc*, a Pécs2010-program kormányzati koordinátora is részt vesz a nagyszébeni eseményen.

A magyar, és azon belül is a főleg pécsi programok bemutatója mellett március 14-én délután *dr. Méhes Márton*, a Pécs2010-program művészeti igazgatója prezentációt tartott a pécsi Európa Kulturális Fővárosa-év előkészületeiről, és tárgyalásokat kezdeményezett a nagyszébeni kulturális főváros-év szervezőivel annak érdekében, hogy stratégiát alakítsanak ki az EKF-ek hosszú távú fenntarthatóságáért. A Pécs2010-program egyik célja ugyanis, hogy Nagyszében 2007 után is jelen legyen Pécsset, és Péccsel együtt továbbra is szereplője maradjon az európai kulturális vérkeringésnek.

"PÉCS MINDENKIT VISZ" – EZÜTTAL SZEKSZÁRDOT ÉS EGERT

Tasnádi Péter, Pécs M.J.V. polgármestere március 9-én írta alá a kiemelt partnerváros, Szeged polgármesterével, *Botka Lászlóval* az Európa Kulturális Fővárosa-program keretein belüli együttműködésről szóló megállapodást. A partneri összefogások köre tovább bővül, mert Szekszárd és Eger szerepel az EKF-együttműködések napirendjén.

A regionális szintű közös munka alapjainak megerősítése a célja annak az egyeztetésnek, amelyen *dr. Méhes Márton*, a Pécs2010-program művészeti igazgatója március 20-án vett részt Szekszárdon. A művészeti igazgató a tolnai székhelyen mintegy 25 megyei település képviselőjével találkozott annak érdekében, hogy a dél-dunántúli régió első kulturális decentrumának létrehozásáról tárgyaljon. Ezek feladata lesz megfogalmazni a régiós EKF-programok kiválasztására és támogatására vonatkozó javaslatokat – mondta el Méhes.

A szekszárdi látogatást követően *dr. Méhes Márton* és *Csák Ferenc*, a Pécs2010-program kormányzati koordinátora Egerben tárgyalt *Habis László* egri polgármesterrel a két város közötti EKF-együttműködés lehetőségeiről. Az Európa Kulturális Fővárosa-címre ugyan csak pályázó Eger és a címnyertes Pécs sok közös vonással rendelkezik: mindkettő kiemelt borvidék központja, s a törökkori emlékek is hasonló karaktert kölcsönöznek a két történelmi városnak.

PÉCS POLGÁRMESTERE AZ EURÓPAI KULTURÁLIS VÁROSOK HÁLÓZATÁNAK EGYIK ALELNÖKE

Tasnádi Pétert, Pécs polgármesterét választotta egyik alelnökévé a március 17-i, Franciaországban tartott közgyűlésén az Európai Kulturális Városok Hálózata. A szervezet létrehozását tíz éve kezdeményezték, az egyik alapító Pécs városa volt. A mostani alelnöki pozíció annak is szól, hogy a baranyai megyeszékhely lesz Európa kulturális fővárosa. A kulturális örökségek védelmével és a minőségi turizmus fejlesztésével foglalkozó szervezet ülésén nyolc program beindításáról tárgyaltak, ezek közül Pécs ötbe intenzíven bekapcsolódik. Ezzel lehetővé válik az uniós források megszerzése is. (Magyar Rádió nyomán)

MAGYAR MŰEMLEKVÉDELEM, XIV.

A Műemléki Világnapra jelenik meg a KÖH Műemlékvédelmi Tudományos Intézetének Közleményei, a *Magyar Műemlékvédelem XIV.* kötete. A vasos kiadvány széles spektrumban mutatja be a műemlékvédelem minden területét. A várakról – Somlyó vára kapcsán –, a közelmúltban ünnepélyesen átadott pécsi ókeresztény építmények és a siklósi várkapolna freskói példáján a *restaurálásról*; különböző *alkotókról* (a szobrász Andreas Schroth, Klósz József), – a színészség konferencia kapcsán pedig – a *homlokzati felületképzés* problematikájáig 27 tanulmány elemzi a műemlékvédelem elvi és gyakorlati kérdéseit. (A konferencia képanyagát a CD melléklet tartalmazza.)

Kiadó a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2007.

Ugyancsak a Világnapra jelenik meg az ötvenegyedik évfolyamába lépő *Műemlékvédelem* című folyóirat Repertóriumja is. Mindkét kiadványt *Bardoly István* szerkesztette. – *MvTT* –

Varga Kálmán elnök meghívására március 28-án munkatársaival együtt intézményünkbe látogatott *dr. Csepregi András*, az OKM Egyházügyi Titkárságának vezetője. Az egyházügyi vezetőt a határon túli egyházi épületek helyzetéről, a helyreállításokra fordítható támogatásokról *Káldi Gyula* és *Sebestyén József* tájékoztatta. A támogatások nemzetpolitikai jelentőségét hangsúlyozva *Káldi Gyula* kiemelte a biztos tulajdoni háttér fontosságát. A szakmai kapcsolatépítés már 1989-től megkezdődött – mondta *Sebestyén József* – hozzátéve, hogy szakmai támogatást csak az elvégzett munka után folyósítottuk. A tárgyaló felek megvitatták a gyulafehérvári székesegyház helyreállításának helyzetét is.

TEPLOMOK HELYREÁLLÍTÁSA

Mogyoród

A mogyoródi Római Katolikus Egyházközség csaknem 45 millió forint támogatást kapott az AVOP-3.4.1-es pályázatra benyújtott projektre. A 2006 januárjától hét hónapon át tartó projekt keretében a templom egyes részeit renoválják és két secco restaurálnak.

Tiszaadony

A tiszaadonyi református egyházközség a templom felújítására csaknem 41,5 millió forint vissza nem térítendő támogatásban részesült. Az elnyert támogatás lehetővé teszi a gótikus épület felújítását és parkosítását.

MEGVALÓSÍTHATÓ A MÁTYÁS-TEPLOM REKONSTRUKCIÓJÁNAK ÜTEMTERVE?

A Mátyás-templom felújításáért felelős építésügyi szakértő szerint könnyen lehet, hogy a várható pénzmegvonások miatt csúszik a templom helyreállításának idei ütemterve. Az Oktatási és Kulturális Minisztérium szerint megvalósítható az ütemterv. (OKM – MTT) Előzetes szerződések alapján a Mátyás-templomot 2010-ig teljesen felújítják. A helyreállításra előirányzott ötmilliárd forintos költségvetésből 2007-ben – az előző évi maradványokkal együtt – 807,6 millió forint áll rendelkezésre.

A tervek szerint 2007-ben három nagy részből állna a rekonstrukció: a templomtorony egy részének és a templom teljes tetőszerkezetének helyreállításából, valamint az épület és a szomszédos Hilton szálloda közötti "üzemviteli terület" kialakításából.

Rébay Lajos, a felújításért felelős építésügyi szakértő szerint a várható pénzmegvonások miatt nem valószínű, hogy tartani tudják az ütemtervet. Ugyanakkor Závecz Ferenc, az OKM szakállamtitkárának közleménye szerint: "a templom műemléki helyreállításának pénzügyi fedezetét a kormányzat biztosítja."

Bővebb információ: http://www.kulturpont.hu/content.php?hle_id=11023

NEMZETKÖZI ÉPÍTÉSZETI FOTÓPÁLYÁZAT

A Magyar Építőművészet folyóirat és a Magyar Fotóművészek Szövetsége építészeti fotópályázatot hirdet. Olyan fotográfiai alkotásokat várnak, amelyek az Európai Unióhoz 2004-ben csatlakozott "túzek" és a 2007-ben belépett Románia és Bulgária területén álló építészeti objektumokra hívják fel a figyelmet.

Beadási határidő: 2007. május 15. (KultúrPont)

Bővebb információ: Magyar Fotóművészek Szövetsége; 1065 Budapest, Nagymező utca 20.

www.fotomuveszek.hu/?levelid=2&cikkid=14

LAPZÁRTA UTÁN

Március 11-én Bécsben váratlanul elhunyt *Ferenczy Károly* Ybl-díjas építészmérnök, az Országos Műemléki Felügyelőség Tervezési Osztályának egykori munkatársa, a műemlékes-építész társadalom népszerű Carlo-ja. Gazdag életművének egyik kiemelkedő állomása a Diósgyőri Vár helyreállításának megtervezése. Ugyancsak az ő nevéhez fűződik a Miskolc-avasi református műemléktemplom helyreállításának megvalósult terve is.

Carlo, nyugodj békében!

– A szerk. –

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Bubla Zoltán építész

Keszthely, Vállalkozói Klub elnöke

Bugár Mészáros Károly építész

MÁG, igazgató

Déli Zsuzsa elnök

Faluvédő Polgári Kör, Lovasberény

Deme Péter, dr. történész

KÖH, TKI, igazgató

Éri István régész

Furu Árpád építész

Transylvania Trust, Kolozsvár, Románia

Guttmann Szabolcs építész

Nagyszeben, Románia

Hurták Gabriella építész

KÖH, területi felügyelő

Kirizsán Imola építész

Transylvania Trust, Kolozsvár, Románia

Kocsis Sándor, dr. elnök

Városvédő Egyesület, Mosonmagyaróvár

Máthé Géza építész

KÖH, területi felügyelő

Mészáros Zsuzsa múzeumpedagógus

Békéscsaba, Munkácsy Mihály Emlékház, műv.vez.

Pataky Emőke építész

KÖH, irodavezető

Turok Margit művészettörténész

KÖH, Műtárgyfelügyeleti Igazgatóság

Virányi Zsolt építész

KÖH, területi felügyelő

ÖRÖKSÉG – A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal tájékoztatója – ISSN 1786-7894

Felelős kiadó: dr. Varga Kálmán elnök; Szerkesztőbizottság: Bugár-Mészáros Károly, Deák Ildikó, dr. Deme Péter (elnök), dr. Durczy Zsuzsanna, Farbakyné Deklava Lilla, Hack Róbert, Nagy Gábor, Nagy Levente, Özvegy Györgyi, Róna Katalin, Somorjay Selysette, Turok Margit;

Főszerkesztő: Nagy Zoltán

A szerkesztőség címe: 1014, Budapest, Szentháromság tér 6; Telefon: 224-5281, fax: 224-5282, e-mail: orokseg@koh.hu
Laptervező: Lelkes Design Bt., www.lelkesdesign.hu; Nyomdai kivitelezés: Stádium Nyomda Kft. Telefon: 455-5050

Nagypiac

Fotó: Guttman Szabolcs

Nagy Torony restaurált homlokzata a hajdani földvár lenyomatával

Fotó: Guttman Szabolcs

Hajdúböszörmény – Zsinagóga

Fotó: Patáky Emőke

Gyalogos bejárat a várba,
Thalia Terem művészbejárója

Fotó: Guttman Szabolcs

Részlet a gyulai biedermeier cukrászdából

Fotó: Bugár Mészáros Károly